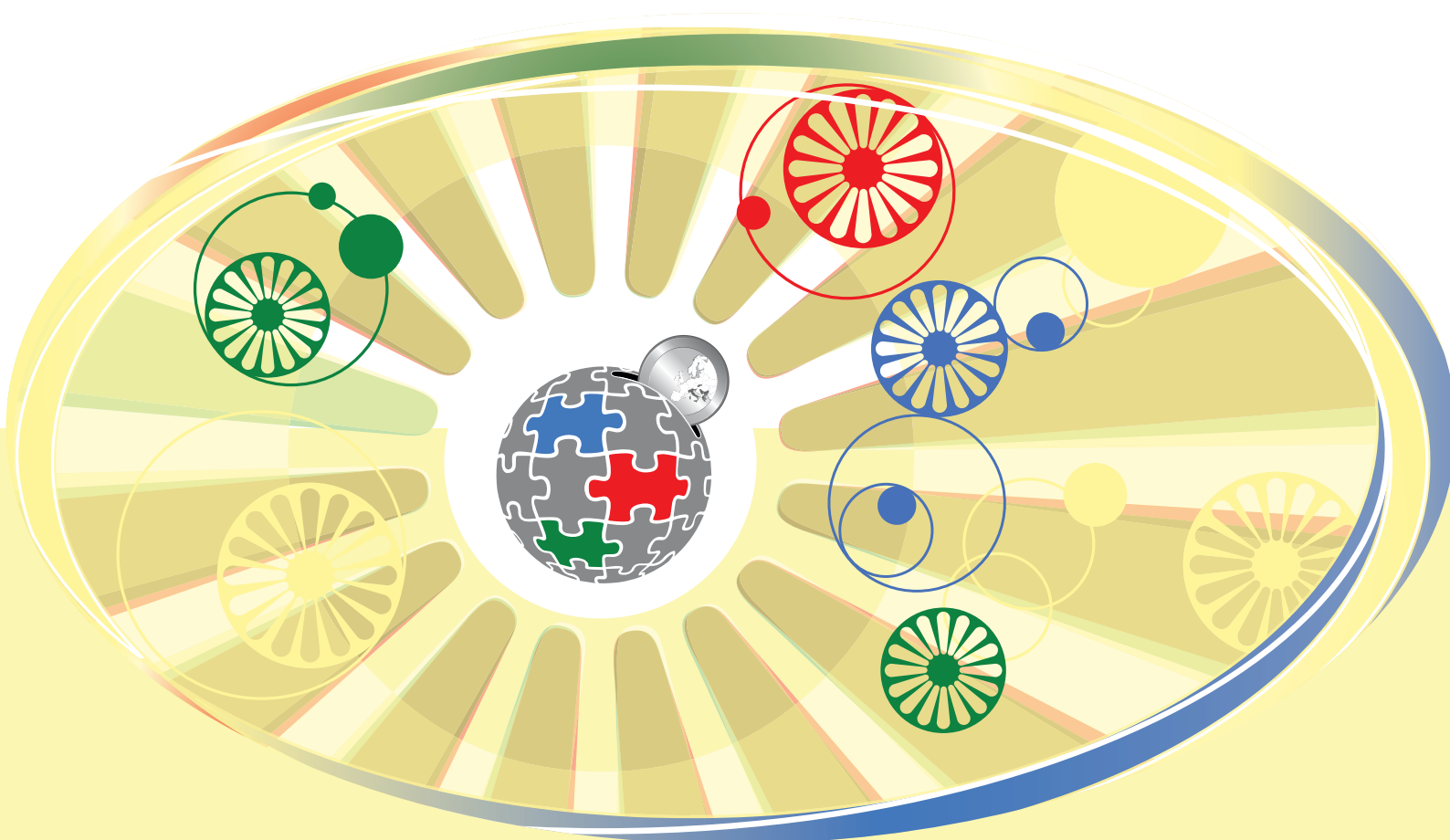

ОБУЧИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ ЗА УЧАСТНИЦИТЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ НА РОМИ

Описание на проекта

проект: Грундвиг

име на проекта: Финансова грамотност на ромите

акроним: FINALLY

No: 527860-LLP-1-2012-1-SI-GRUNDTVIG-GMP

Координатор на проекта: Център за обучение и развитие Ново Место (RIC Novo mesto), Словения

Партньори: Факултет по икономика, Университет Ниш (Сърбия), Факултет по здравни науки и социална работа, Университет Търнава (Словакия), Агенция за социални изследвания Годици (Италия), Фондация „Здраве и социално развитие“ (България), Изследователски център към Университета Пиреус (Гърция), Акция Синергия (Гърция)

Информация за ръководството

Наименование: ОБУЧИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ ЗА УЧАСТНИЦИТЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ НА РОМИ

Редактор: Габи Огулин Почивина, Савка Савова

Автори:

Ана Попович, Райна Димитрова, Савка Савова, Габи Огулин Почивина –модул 1

Йелена Станкович, Райна Димитрова, Савка Савова, Габи Огулин Почивина, Мария Гарабашова –модул 2

Габи Огулин Почивина – модул 2 (Игра Ромонополи)

Срджан Маринкович, Райна Димитрова, Савка Савова, Габи Огулин Почивина, Мария Гарабашова – модул 3

Даниела Стошич – модул 4

Информацията, отнасяща се до националните контексти в Модул 4 е добавена от: Савка Савова и Силвия Василева за България

Със съдействието (обратната връзка) на партньорите по проекта: Център за обучение и развитие Ново Место (Словения), Факултет по икономика, Университет Ниш (Сърбия), Факултет по здравни науки и социална работа, Университет Търнава (Словакия), Агенция за социални изследвания Годици (Италия), Фондация „Здраве и социално развитие“ (България), Изследователски център към Университета Пиреус (Гърция), Акция Синергия (Гърция)

Издадено от: Център за обучение и развитие Ново Место (Словения)

Представяван от: Марета Гасперсич

Дизайн: Катя Кесерич Маркович

Симона Павлин (Ромонополи)

Превод: Веселина Гачева

Отпечатано от: TISK ŠEPIC d.o.o.

Тираж: 40

Година: 2015

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

336:37.014.22(=214.58)(076)(0.034.2)

RABOTNA tetradka za finansova gramotnost na Romi [Elektronski vir] / [avtorji Ana Popovič ... [et al.] ; redaktor Gabi Ogulin Počrvina, Savka Savova ; informacijata, otnasjašča se do nacionalnite kontekste v modul 4 e dobavena od Savka Savova i Silvija Vasileva za B'garija ; prevod Veselina Gačeva]. - El. knjiga. - Novo mesto : Cent' r za obučenie i razvitie, 2015

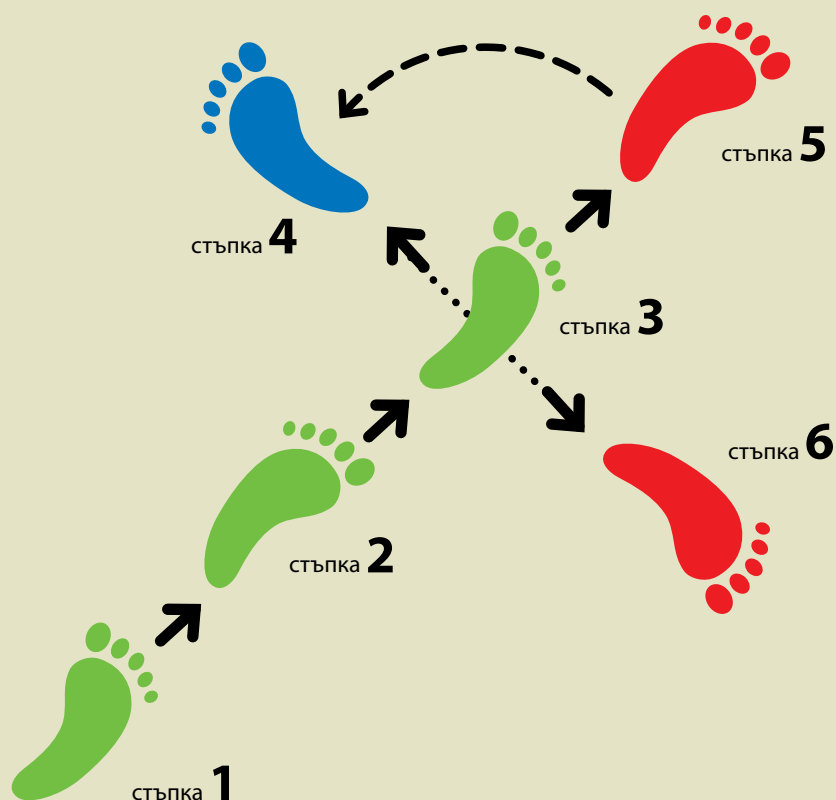
Prevod dela: Workbook for Financial literacy for the Roma

ISBN 978-961-6985-11-6 (pdf)

1. Popović, Ana 2. Vasileva, Silvija 3. Ogulin Počrvina, Gabi
281992704

Този проект е финансиран с помощ от Европейската комисия.

Тази публикация отразява възгледите на авторите и Комисията не може да бъде държана отговорна за начина, по който се употребява информацията, съдържаща се в нея

ПРЕГЛЕД

МОДУЛ 1			МОДУЛ 2	МОДУЛ 3	МОДУЛ 4
1	2	3	4	5	6
Моите доходи.	Планиране на разходи.	Липсват ли пари? Мога ли да преосмисля / преразгледам покупките си?	Начини за спестяване, съставяне на план за спестяване.	Взимане на заеми.	Как да увелича дохода си?
	5		29	69	89

Как се използва тази тетрадка?

Този учебен материал съдържа **38** дейности. Всяка от тях има ясно дефинирана цел, която заедно с всички останали елементи на упражнението е отбелязана със специален знак.

Инструкциите към всяко упражнение ще бъдат дадени от учителя устно. Не се колебайте да задавате въпроси, ако не разбирате инструкциите. Забавлявайте се!

Специални знаци

Цел

Запишете си

Ролева игра

Ключова информация

Отбележете

Симулация

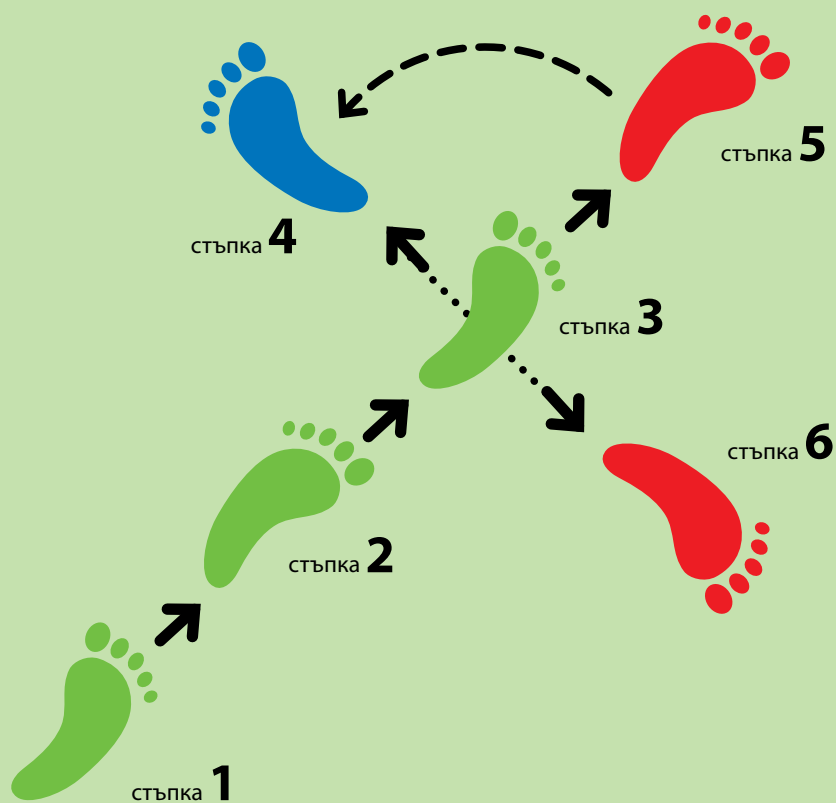
Отрежете

Време, с което разполагате

Домашна работа

МОДУЛ 1

1 Моите доходи

2 Планиране на разходи

3 Липсват ли пари? Мога ли да преосмисля / преразгледам покупките си?

ДЕЙНОСТ 1А: ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ДОХОДИТЕ

Цел: Да ми помогне даразбера колко пари се вливат в семейния бюджет всеки месец.

1^{ва} задача: Изчисление на месечния доход?

2^{ра} задача: Обобщаване на дохода в домакинството

1-ва задача		2-ра задача						
източник на доход	Месечен доход (сума) - аз	мама	татко	Сестра ми	Брат ми	На партньора		
1.								
2.								
3.								
4.								
5.								
6.								
7.								
8.								
9.								
10.								
11.								
12.								
	Моят общ доход	Общ доход на мама	Общ доход на татко	Общ доход на сестра ми	Общ доход на брат ми			
Общ доход на домакинството	мой доход+ доход на партньора+ на мама+ на татко + т.н.							

Имате : 30 + 30 минути.

3 та задача: **Как да различим постоянния от непостояния доход?**

Кои от доходите, които сте изброили в предишното упражнение са постоянни?

Имате 10 минути.

Домашна работа: Помолете всеки от членовете на вашето домакинство да ви каже какви са техните обичайни допълнителни или непостоянни доходи. Ако не могат да ви кажат месечната им сума ги помолете да ви кажат каква е сумата която получават за година. Разделете годишната сума на дванадесет и така ще получите месечната. Добавете получената месечна сума към постоянните доходи на всеки един от членовете на семейството ви (включително на вас самите), съберете всички суми и така ще получите общия месечен доход на вашето домакинство.

УПРАЖНЕНИЕ 1В.: **КАК ХАРЧИМ ПАРИТЕ СИ?**

Цел: Да ми помогне да разбера колко харчи моето семейство.

Имате 30 минути.

Пирамида на потребностите на Маслоу

Източник на изображенията:

<http://ucha.se/motiviramse/parva-stapka-kam-uspeha-piramida-na-maslow/>

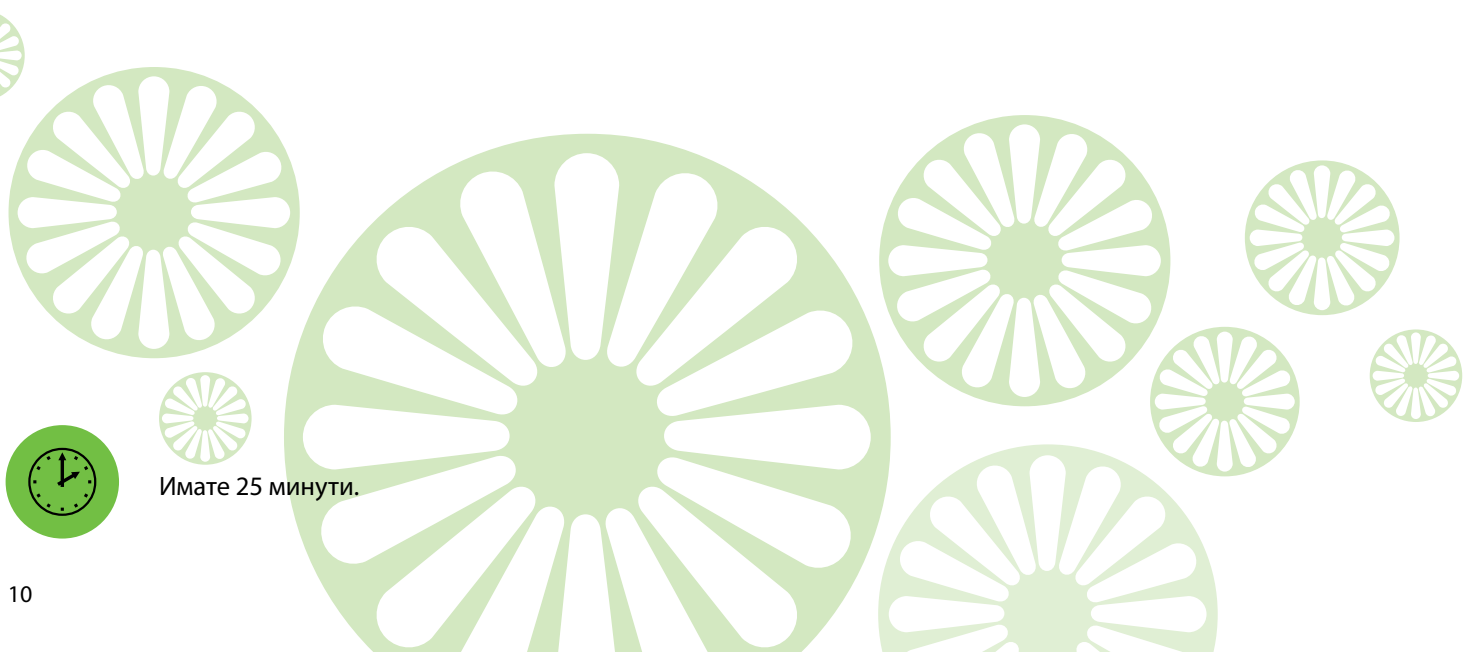
УПРАЖНЕНИЕ 1С. КАК ДА РАЗЛИЧИМ ПОТРЕБНОСТИТЕ ОТ ЖЕЛАНИЯТА

Цел: Да ми помогне да разбера каква е разликата между потребностите и желанията.

потребности	желания
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

Имате 25 минути.

УПРАЖНЕНИЕ 1D. УДОВЛЕТВОРЯВАНЕ НА ПОТРЕБНОСТИТЕ И ЖЕЛАНИЯТА

Цел : да ми помогне да разбера каква е разликата между потребности и желания.

Отбележете верния отговор.

потребност?

желание?

потребност?

желание?

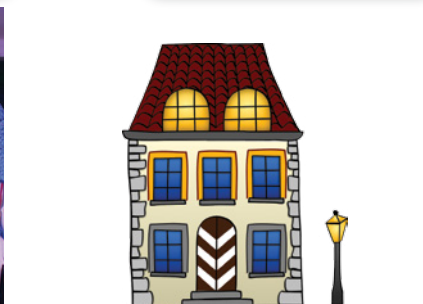
потребност?

желание?

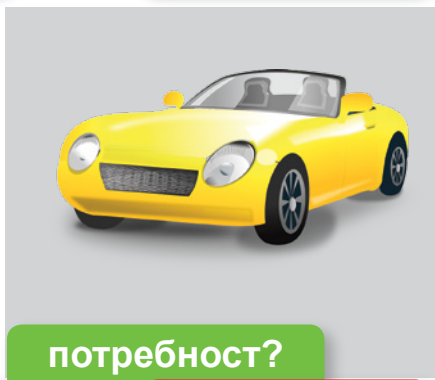
потребност?

желание?

потребност?

желание?

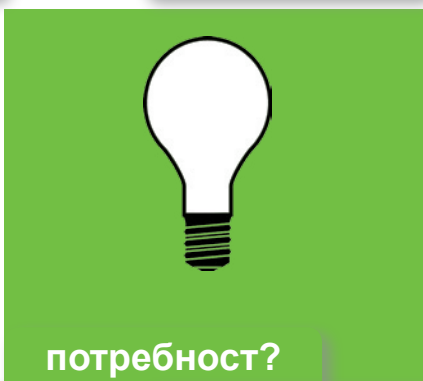
потребност?

желание?

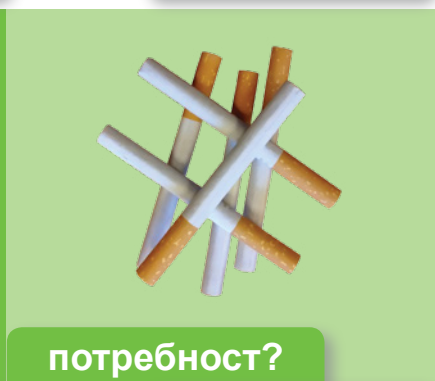
потребност?

желание?

потребност?

желание?

потребност?

желание?

Имате 20 минути.

УПРАЖНЕНИЕ 1Е: СЪЗДАВАНЕ НА ПРЕДВАРИТЕЛЕН СЕМЕЕН БЮДЖЕТ

Цел: Да се науча да изчислявам очакваните разходи в домакинството

Общ доход на семейството:	Сума :
Видове разходи	
Свързани с поддръжката на дома (наем, вноска по заем и други + ток, парно, вода, телефон, интернет, комунални услуги и т.н.)	
- ток - отопление - телефон - интернет	
Разходи свързани с отглеждане на детето/децата(храна, училище, дрехи и др.),)	
Редовно пазаруване: -Разходи за храна -Хигиенни материали / Козметика	
Транспортни разходи(карта за градски транспорт/ билети). При наличие на кола- всички разходи свързани с поддръжка на колата: бензин, ремонти, застраховка на колата, винетка и т.н.)	
Дрехи	
Медицински разходи (вкл. за здравни осигуровки)	
Забавления, почивки	
общо:	
Разлика между приходи и разходи	

Имате 45 минути.

УПРАЖНЕНИЕ 1F: ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА РАЗХОДИТЕ

Цел: Да се науча как да правя списък на очакваните разходи в домакинството

Прегледайте списъка на разходите си за месеца и отбележете проблемните

Допълнителни разходи:	Сума
общо	
Получената обща сума за предварителния семеен бюджет (от предишното упражнение, 1E)	
Допълнителни разходи	
Резултат	

Имате 35 минути.

Обща сума за седмицата

УПРАЖНЕНИЕ 11: ХИПЕРМАРКЕТИ СРЕЩУ КВАРТАЛНИ МАГАЗИНИ

Цел: Да ми помогне да разбера как промоциите могат да повлияят бюджета на домакинството.

Имате 25 минути.

УПРАЖНЕНИЕ 1 J. СЪСТАВЯНЕ НА СПИСЪК ЗА ПАЗАРУВАНЕ

Цел : Да демонстрира, че всеки член на семейството има свои собствени планове и приоритети

Майката

месо
плодове
зеленчуци
почистващи материали
дрехи за децата
захар/сладкиши

Бащата

бензин
гуми
цигари
бира
сирене
чипс

Бабата

месо
почистващи
материали
зеленчуци
олио
масло

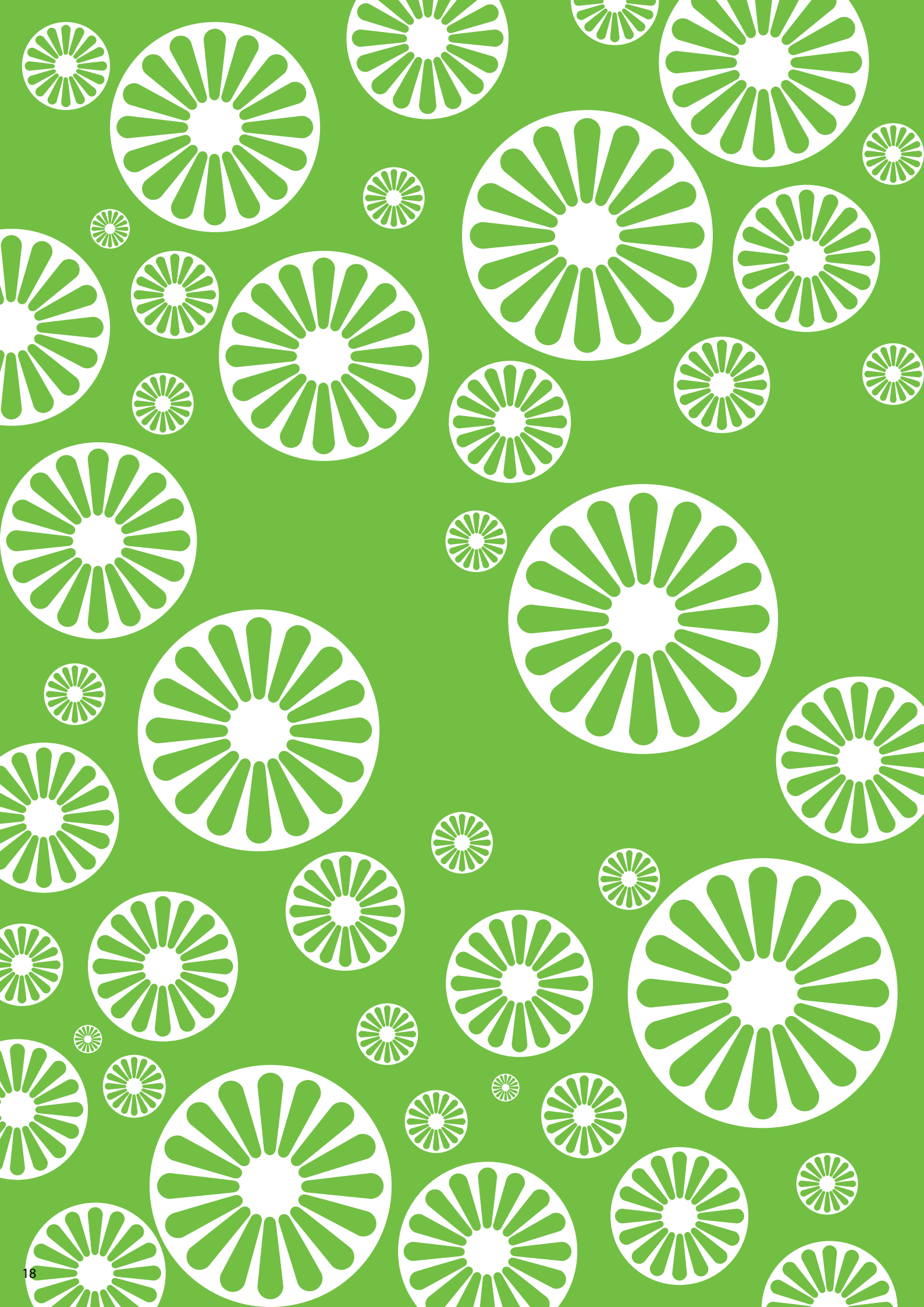
Дядото

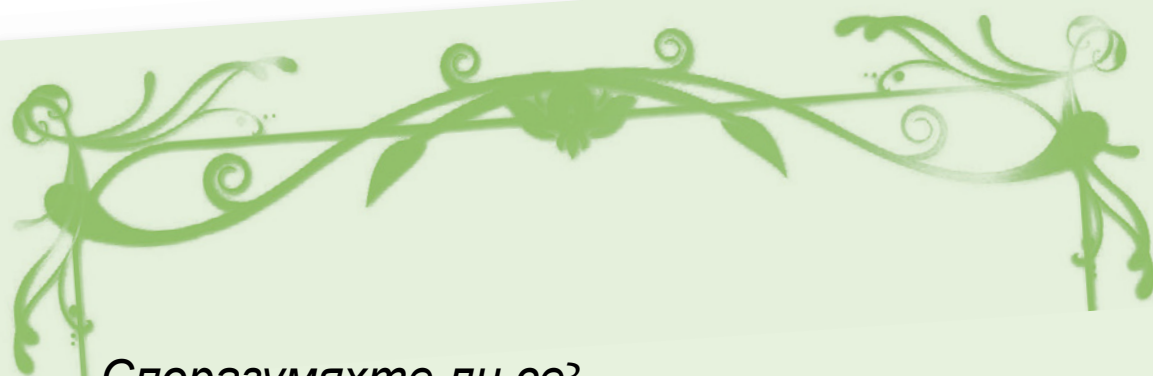
кафе
цигари
бира
лекарства
месо

Имате 30 минути

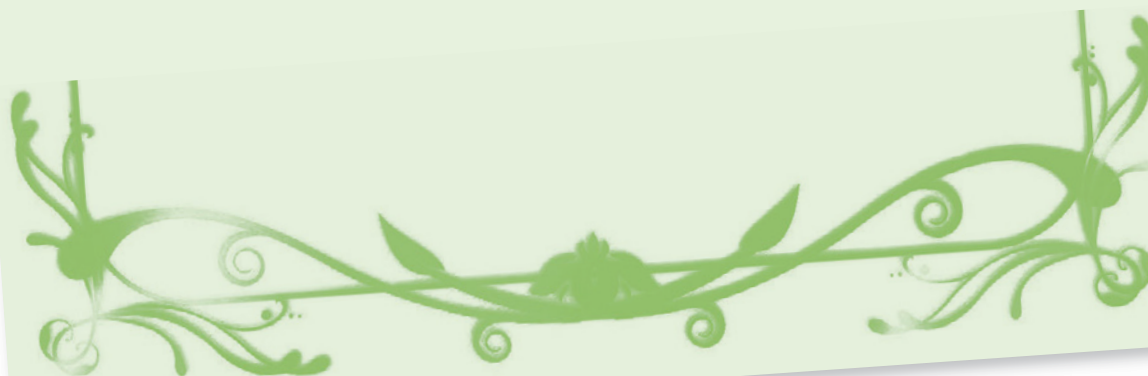

Споразумяхте ли се?

Списък за пазаруване

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

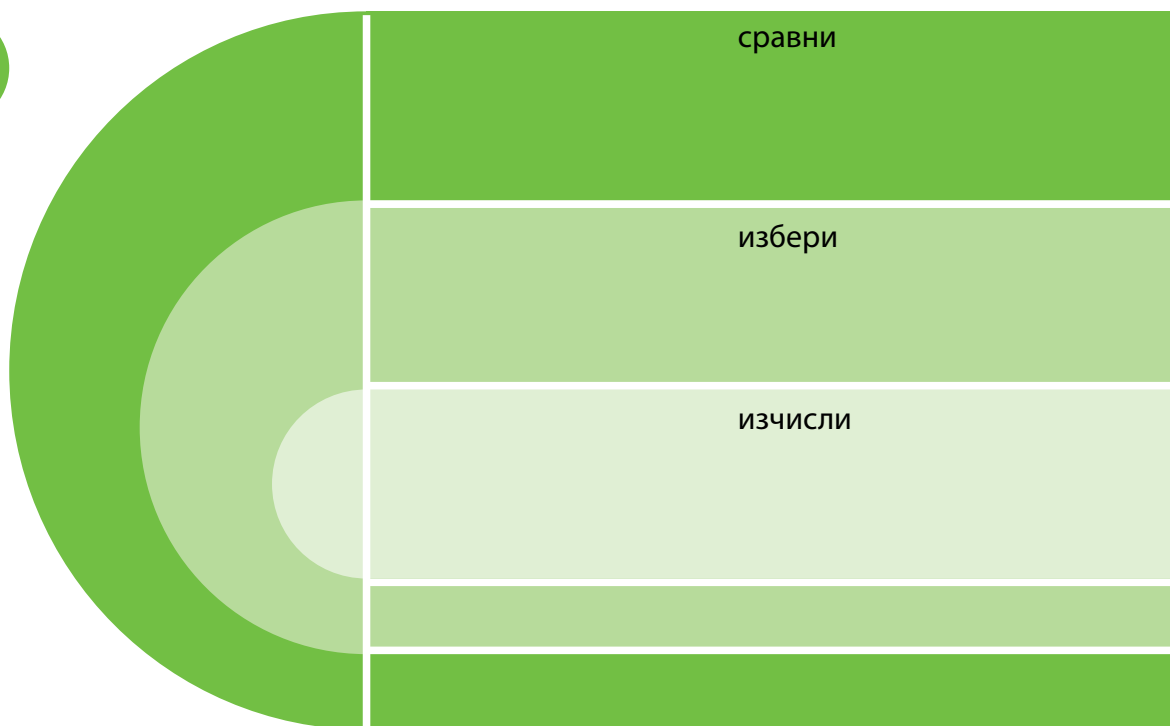
Имате 30 минути

УПРАЖНЕНИЕ 1К. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗУМНО ПАЗАРУВАНЕ

Цел: Да ми помогне да разбера на каква цена е най-добре за мен да купя даден продукт и защо.

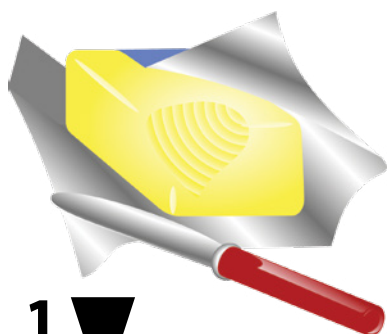
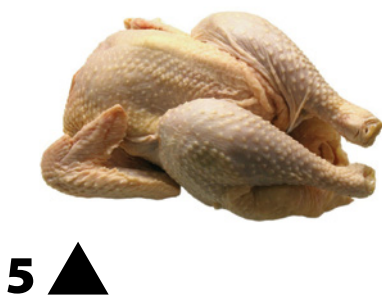
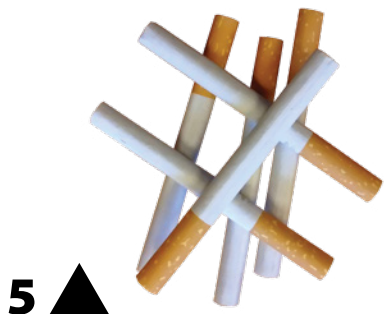

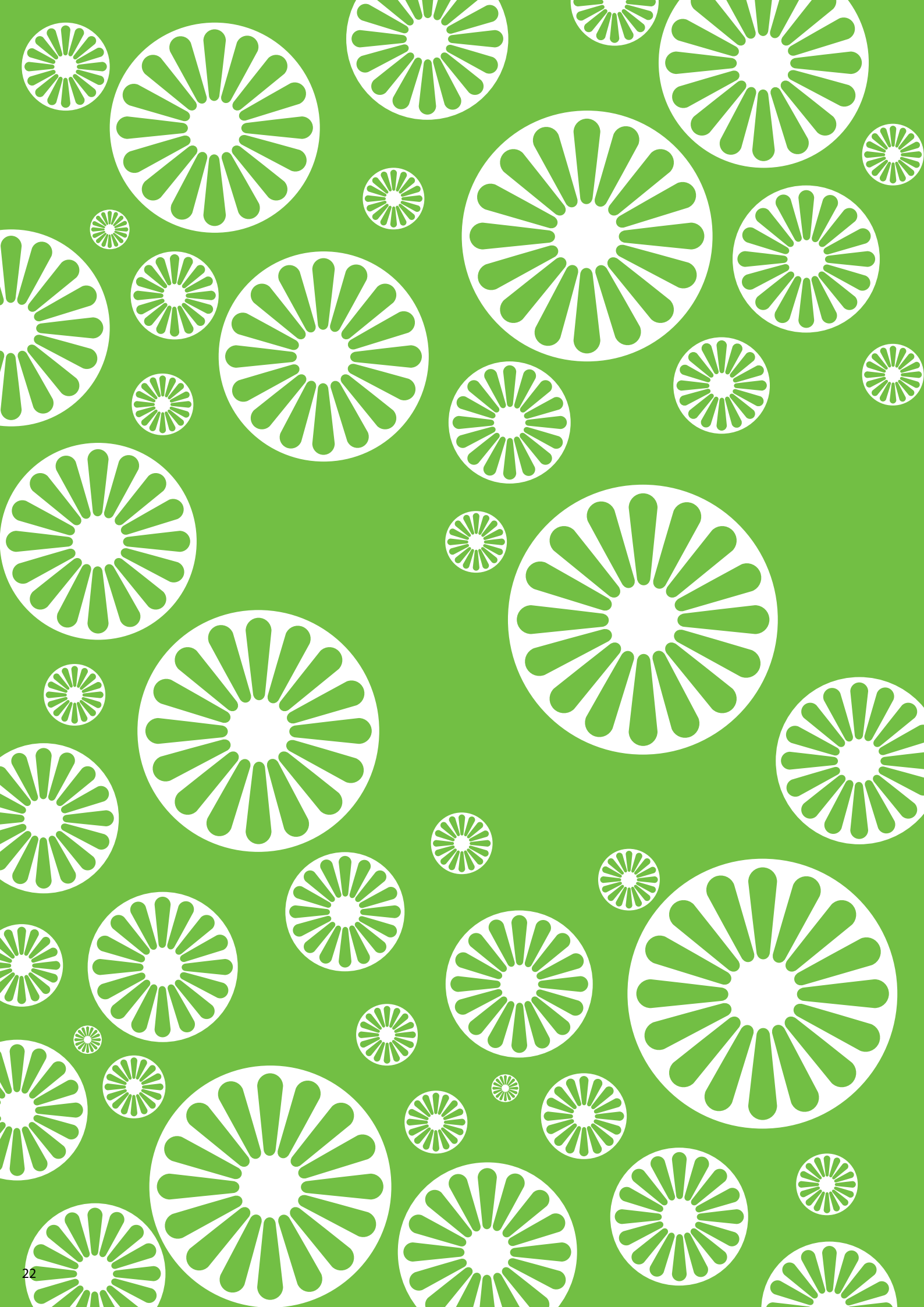
Имате 35 минути.

УПРАЖНЕНИЕ 1L: НА ПАЗАР

Цел: Да ми помогне да разбера какви са плюсовете и минусите на това да се пазарува в кварталните магазинчета/супермаркети.

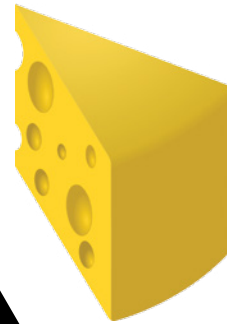

5 ▲

2 ★

5 ▲

5 ▲

5 ▲

5 ▲

2 ★

5 ▲

10 ♥

10 ♥

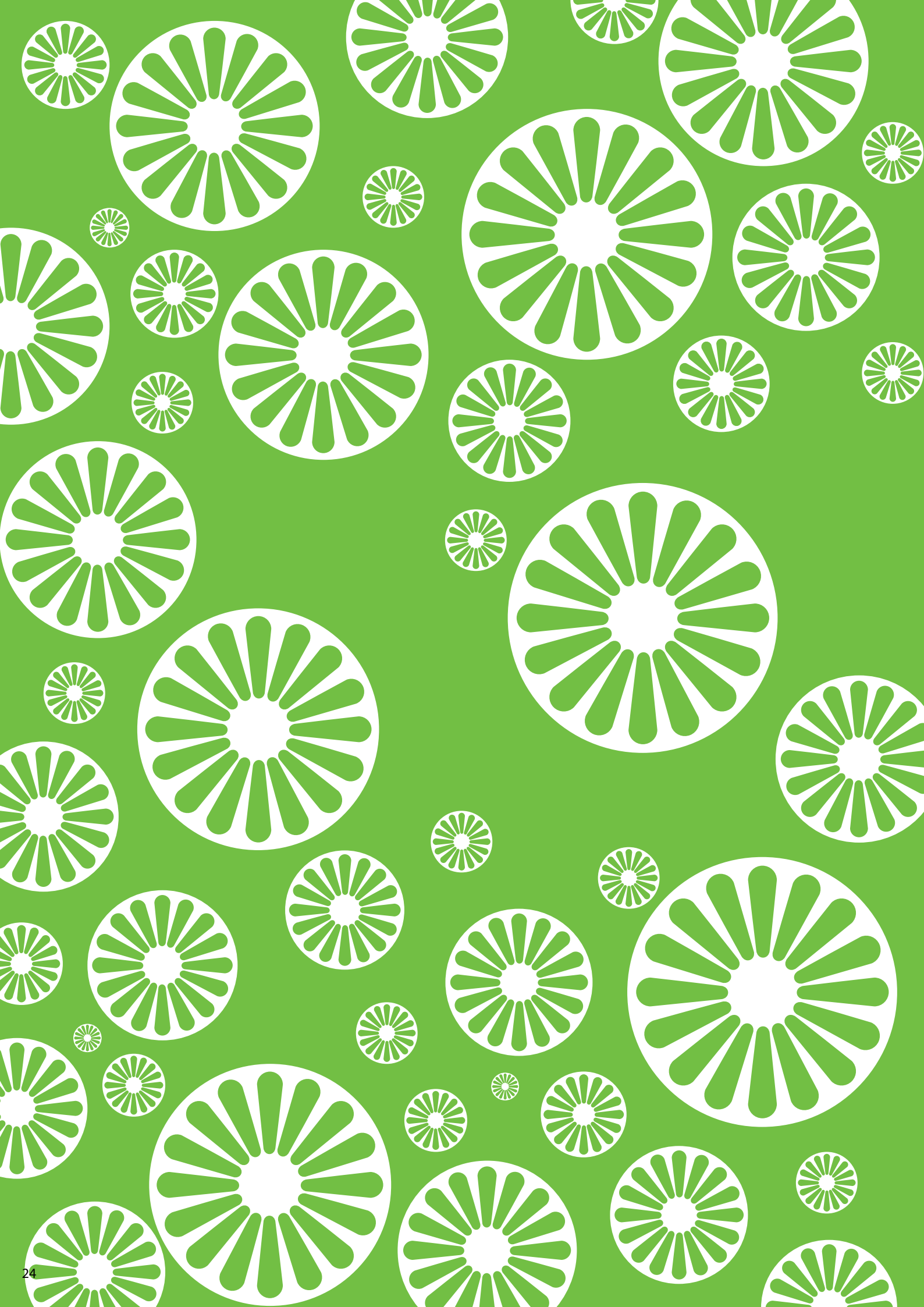
5 ▲

5 ▲

10 ♥	5 ▲	2 ★	1 ▼	1 ▼
10 ♥	5 ▲	2 ★	1 ▼	1 ▼

A large, empty rectangular area with a light green background, intended for writing or drawing.

Имате 75 минути

УПРАЖНЕНИЕ 1М: КАК ДА НАМАЛИМ РАЗХОДИТЕ ЗА ПАЗАРУВАНЕ?

Цел: Да ми помогне да се науча да разделям разходите по категории и да ги планирам в зависимост от цената, количеството и качеството на продуктите.

Категория разходи за храна / хранителни стоки:

5 л мляко X (марка) за един месец - крайна цена: ...

5 л мляко Y (марка) за един месец - крайна цена: ...

5 кг ябълки - крайна цена ...

3 кг прах за пране X (марка) - крайна цена ...

3 кг на прах за пране Y (марка) - крайна цена ...

Имате 60 минути.

Доход – пари, които човек или фирма получава за това че предоставя стока или услуга или чрез инвестиране на средства.¹

Разходи – пари изхарчени за нещо.

Бюджет – оценка на приходите и разходите за определен (бъдещ) период от време.²

Редовният доход – обикновено идва редовно, обичайно, на определен период от време или на една и съща дата, всеки месец, всяка година. Така човек може да разчита на тези пари и да планира как да ги изхарчи.

Нередовен доход. Това са ресурси, които се реализират от време на време.

Списък за пазаруване – списък от продукти за закупуване.

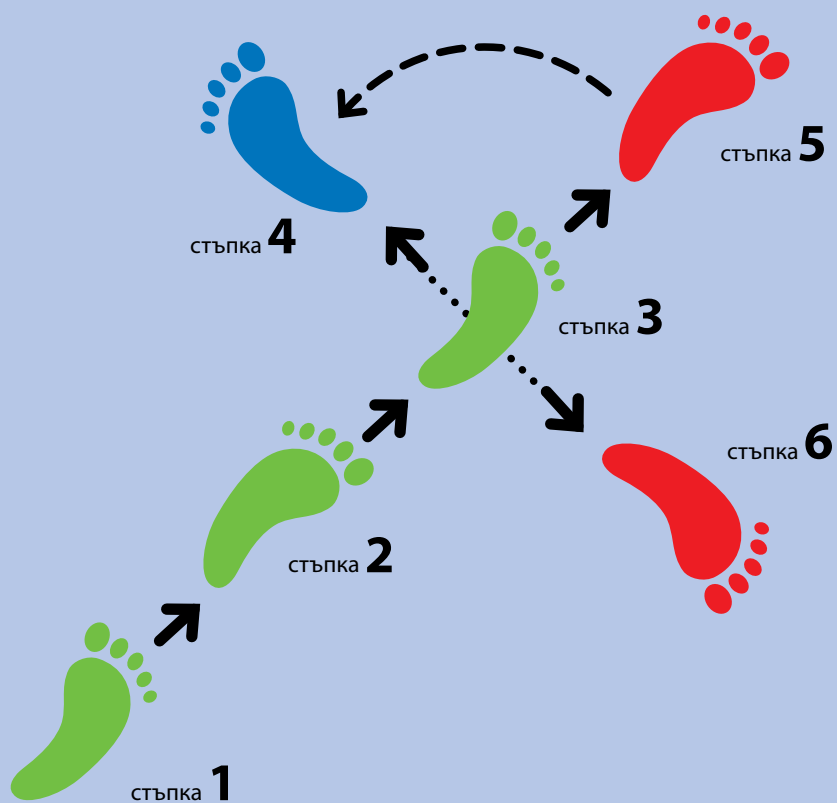
Потребност- свързани са с големи категории от продукти/услуги, например различни неща могат да задоволя една и съща потребност.

Желания – те са по-ясно определени– те съответстват на определен продукт, услуга или дори марка.

Дефицит – липса (недостиг) на пари.

1 www.investopedia.com/terms/i/income.asp

2 www.investopedia.com/terms/b/budget.asp

МОДУЛ 2

4

- Начини за спестяване, съставяне на план за спестяване.

УПРАЖНЕНИЕ 2А: КАКЪВ ТИП ЛИЧНОСТ СИ, КОГАТО СТАВА ВЪПРОС ЗА ПАРИ?

Цел: Да ми помогне да разбере какъв тип личност съм когато става въпрос за харчене на пари ?

ПСИХОЛОГИЯ НА ПАРИТЕ

Какво е твоето мото?

Въпросник: Какъв тип личност си, когато става въпрос за пари?

1.

1. **Ако неочаквано се сдобия с 20 000 първия ми импулс ще е да:**

- А. Да ги изхарча за неща, които наистина искам, включително подаръци за другите.
- Б. Ще ги сложа в спестовна сметка
- В. Ще блокирам и ще гледам да не мисля за това известно време.
- Г. Ще ги инвестирам с цел да спечеля още пари.
- Д. Ще ги дам за благотворителност, за да направя света по-добро място.

2. **Когато става въпрос за управление на пари:**

- А. Доставя ми удоволствие да ги харча за подаръци за мен и за близките ми и за наща, които ми доставят незабавно удоволствие.
- Б. Ще ги задържа и ще се наслаждавам на мисълта за сигурността, която ми дават.
- В. Няма да мисля за тях и ще се надявам, че те сами ще се погрижат за себе си.
- Г. Много ще се тревожа и ще мисля за това как да направя все повече и повече пари.
- Д. Ще направя така, че тези пари да не повлияят моите житейски избори.

3. **Моите цели, свързани с парите са:**

- А. да имам достатъчно пари за да си купувам всичко, което искам.
- Б. Да спестя достатъчно, за да не се тревожа за старините си.
- В. Нямам ясно определени цели.
- Г. Да направя възможно най-много пари за възможно най-кратко време.
- Д. да имам достатъчно, за да покрия основните си нужди и да раздам останалото.

4. **Когато става дума за бюджет:**

- А. Мразя думата бюджет, предпочим план за харчене.
- Б. Доставя ми удоволствие да изпълнявам това, което съм предвидил/а в бюджета си.
- В. Нямам бюджет и не искам да имам. Моите пари сами се грижат за себе си.
- Г. Често преработвам бюджета си, така че да разполагам с повече пари за харчене.
- Д. Гордея се с това, че вода прост живот и не се нуждая от бюджет.

5. **Когато става въпрос за харчене на пари:**

- А. Аз обичам да харча и харча повече от колкото печеля.
- Б. Предпочитам да спестявам парите вместо да ги харча. Харченето на пари ме изнервя.
- В. Надявам се, че ще имам достатъчно пари, за да покрия непланирани разходи.
- Г. Харесва ми да харча пари, но само, ако печеля достатъчно.
- Д. Не се интересувам къде отиват парите ми. Фокусирам се върху по-важни неща в живота.

6. **Записвам си разходите си:**

- А. Водя си записки и пазя бележки, но ми е трудно да ги организирам и да ги намирам.
- Б. Доставя ми удоволствие да си подреждам финансовите документи и да си водя записки.
- В. Дори не съм сигурен/а какви записки трябва да водя.
- Г. Често си преглеждам записките и документите, за намеря начин парите ми да работят по-добре за мен.
- Д. Не си водя записки. Нямам нужда от такива неща.

7. **Когато става въпрос за спестяване на пари:**

- А. Трудно ми е да спестявам.
- Б. На мен ми идва от вътре да спестявам. Аз съм последователен/а в тази посока.
- В. Знам, че трябва да спестявам пари, но никога не успявам да го постигна.
- Г. Доставя ми удоволствие да харча много пари и влагам много време и енергия да мисля как да спестя пари.
- Д. Спестявам само за неща от първа необходимост.

8. **Моята нагласа към заемането на пари е:**

- А. Често вземам пари на заем и гледам бързо да ги връщам.
- Б. Опитвам се никога да не вземам пари на заем.
- В. Опитвам се да не вземам пари на заем, но когато взема ми е трудно да следя колко съм изплатил/а и ми е трудно да си плащам.
- Г. Склонен/а съм да заема големи суми пари, ако ми помогнат да спечеля повече, но ме притеснява да трупам дългове, ако няма бърза възвращаемост.
- Д. Заемам само за неща от първа необходимост.

9. **Що се отнася до кредитните карти:**

- А. Често използвам кредитни карти.
- Б. Избягвам да ги ползвам, предпочитам да плащам в брой.
- В. Не обръщам внимание на статуса на кредитната си карта. Често забравям да платя дори месечния минимум и получавам предупредителни съобщения.
- Г. Не виждам нищо лошо в това да правя големи плащания от кредитната карта, стига да ги покривам бързо.
- Д. предпочитам да нямам кредитна карта. Ако имам – гледам да я използвам колкото е възможно по-рядко.

10. **Що се отнася до бюджета за спешни ситуации:**

- А. Мисля, че скоро ще имам достатъчно пари, за да започна да спестявам за спешни случаи, но все още не съм стигнал/а до там.
- Б. Опитвам се да отделям редовно за спешни случаи.
- В. Нямам достатъчно спестени пари за спешни ситуации. Просто разчитам на късмета си.
- Г. Отделил/а съм значителна сума за спешни ситуации, но все пак не се чувствам достъчно спокоен/а.
- Д. Нямам заделени пари за спешни ситуации и почти никога не мисля да това какво ще правя, ако нещо лошо се случи.

11. **По отношение на данъците:**

- А. Трудно ми е да отделям пари, за да плащам данъци и често парите не ми стигат когато дойде да време за плащане.
- Б. Дисциплинирано отделям средства за данъци и обикновено ги плащам много преди крайния срок.
- В. Нямам представа какви данъци дължа и винаги с изненада научавам колко трябва да платя.
- Г. Гордея се, ако успея да се възползвам от данъчни облекчения.
- Д. Мразя да се занимавам с това и гледам да реша проблема с възможно най-малко усилия.

12. Когато искам да си купя нещо, което не мога да си позволя:

- А. Ще го купя независимо дали мога да си го позволя или не.
- Б. Ако това нещо е важно за мен ще измисля как да реорганизирам бюджета си, за да го купя. Ако не е толкова важно – ще забравя за него.
- В. Или ще реша, че не ми трябва или ще го купя и после ще мисля какво да правя.
- Г. Ако го искам – ще го купя, винаги мога да намеря начин да го платя после.
- Д. Повечето от нещата, които желая не са скъпи и мога да си ги позволя. Ако искам да си купя нещо много скъпо, може да си го купя, но ще се чувствам неудобно.

13. Когато се чувствам подтиснат/а, харченето на пари:

- А. винаги ме кара да се чувствам добре.
- Б. Това е последното нещо, коет бих направил/а. Да спестя малко пари би повдигнало духа ми.
- В. Не се сещам за това когато търся с какво да се разvedря.
- Г. Планове как да инвестирам парите си с цел да ги умножа, това би ме накарало да се чувствам по-добре.
- Д. Това би ме накарало да се чувствам още по-зле. Харченето на пари няма нищо общо с щастието.

14. Тревожа се за пари само когато:

- А. Не се тревожа за парите, аз просто ги харча.
- Б. През цялото време. Основно за това се тревожа.
- В. Само във времена на криза.
- Г. Тревожа се малко и през цялото време. Но правя всичко възможно да ги управлявам добре.
- Д. Никога. Тревожа се само за важните неща.

15. Ако спечеля 1 000 000 от лотарията, първото което биха направил/а:

- А. Ще бъда много щастлив/а от факта, че от сега нататък мога да си купя всичко, което искам.
- Б. Ще бъда шокиран/а, но ще чувствам облекчение, че отсега нататък бъдещето ми е осигурено.
- В. Ще съм стъписан/а – и няма да имам никаква идея как да се справя.
- Г. Ще бъда много щастлив/а и веднага ще започна да мисля как да увеличи парите си.
- Д. Ще се чувствам виновен/а като си помисля за хората, които гладуват.

Изчислете отговорите си:

- А
- Б
- В
- Г
- Д

Буквата, която най-често сте избирали като отговор показва какъв тип личност сте.

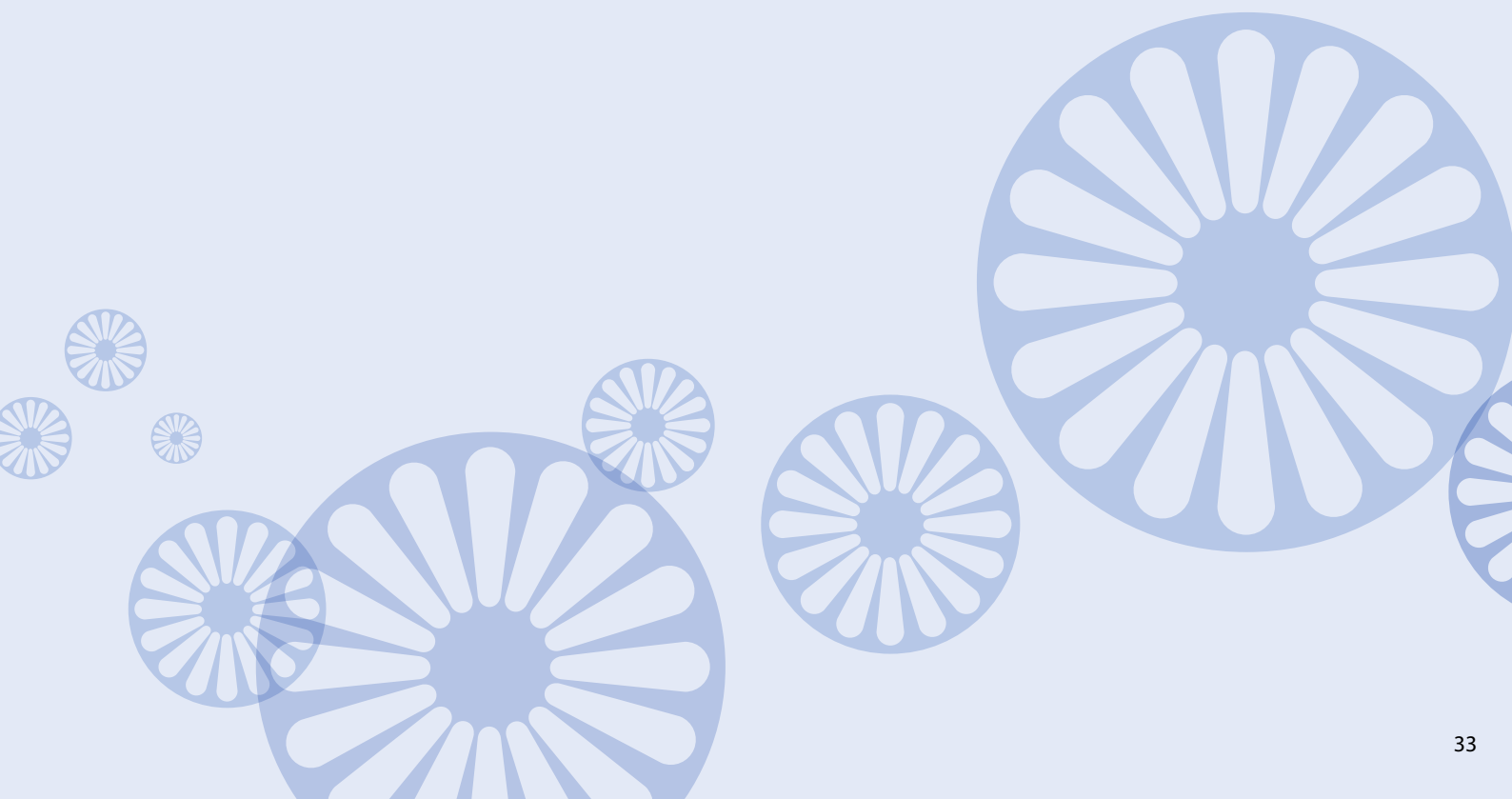
На следващата страница може да прочетете описние на личностните типове.

А. Прахосник

Ако сте паряхосник, това означава че изпитвате удоволствие да харчите пари, за да си купувате стоки и услуги. Може би изпитвате удовлетворение да харчите пари, за да купувате подаръци на другите. Лошото е, че ви е трудно да спестявате и да определяте кои са важните за вас неща в живота. Като резултат ще ви е трудно да отделите достатъчно пари за бъдещи покупки и изпълнение на дългосрочни финансови цели. Може да изхарчите повечето от парите, които печелите, дори и да влезете в дългове. Сега е важно да разберете, че някои от хората, които имат дългове не са пряхосници, възможно е просто да не са в състояние да изкарват достатъчно пари, за да посрещнат своите базисни нужди. Ако вашият собсвен доход не е достатъчен за да покриете разходите си, може да се изправите пред истинска финансова криза. Трябва да помислите за стратегии как да увеличите доходите си.

Б. Спестовник

Ако сте този от тип, това означава, че обичате да спестявате. Също обичате да подреждате вашите финансови цели. Вероятно имате бюджет и може да ви доставя удоволствие процеса на неговото изготвяне и периодична преработка. Вероятно ви е трудно да харчите пари за себе си или за близките си, за скъпи и луксозни вещи, или дори за практични подаръци. Тези покупки вероятно биха ви се сторили излишни. Вероятно разходите за забавление, за дрехи или ваканции ви се струват ненужни. Ако обмисляте инвестиции на парите, по-скоро се интересувате не от парите в брой, а от финансовата сигурност за бъдещето, която те осигуряват. Спестяването на бели пари за черни дни е нещо естествено за вас. Ако сте краен спестовник може дори да предпочитате да държите парите си близо до вас и да не ги инвестирате дори в консервативни инструменти като спестовни сметки в банката. Някои спестовници предпочитат да крият парите си под матрака вместо да ги поверят на банка. Все пак тези случаи не са толкова чести. Независимо колко тези тенденции са изявиени при вас, може част от изброените черти, повечето от тях, да са ви присъщи.

В. Избягващ

Ако сте този от този тип, вероятно изпитвате затруднения да си плащате сметките на време или да си плащате данъчните. Може би избягвате да си правите сметка на парите. Вие трудно може да кажете с колко пари изкарвате, с колко разполагате и колко харчите. Не мислите за инвестиции, дори и да имате свободни пари, защото ви струва прекалено сложно да се занимавате с това. На какво се дължи това? Може би имате чувството, че не сте достатъчно компетентен/а или сте прекалено зает/а. Ако сте краен избягващ тип, вероятно изпитвате тревожност по отношение на парите, подобна на тревожността от математически задачи. Някои хора от този тип, подобно на хората от типа „монах“, споделят разбирането, че парите са нещо мръсно. Други изпитват аристократично презрение към заемането на пари, като смятат това за маловажен детайл от техния финансов живот. Повечето представители на този тип са по-склонни да вярват, че са не достатъчно компетентни за да се справят със сложните финансови въпроси, отколкото да споделят виждането, че са „над тези неща“.

Г. Трупащ пачки

Ако сте от този тип, това което ви носи най-голяма радост ви доставя факта, че имате големи суми пари на разположение за харчене, за спестяване, или/и за инвестиране. Ако не се занимавате с едно от тези неща – харчене, спестяване, инвестиране, имате усещането, че не сте достатъчно жив/а. имате склонност да изравнявате парите с личната самооценка и власт, до степен, че липсата на пари може да доведе до чувство за провал и дори депресия. Вашата най-голяма тревога е дали ще постигнете големи печалби и възвръщаемост на инвестициите във възможно най-кратки срокове. Удоволствието ,което изпитвате когато управлявате парите си, ви пречи да се доверите на професионалисти в това отношение.

Д. Монах

Ако сте от този тип, вие вярвате, че парите са нещо мръсно и лошо, и ако имате прекалено много пари, това ще ви „развали“. В общи линии вие смятате, че парите са „пътят към ада“. Вие се идентифицирате по-скоро с хората, които живеят скромно, отколкото с тези, които трупат богатства. Ако по някакъв начин се сдобите с пари (например от наследство), бихте се чувствали неудобно и дори мисълта, че притежавате толкова много пари би ви напругала. Вие бихте се тревожил/а, че парите ще ви направят по-големи егоисти, или по-алчни , че ще загубите своите политически, етически ценности и духовни идеали. Не бихте инвестирали парите си от страх, че те ще се умножат и ще ви направят още по-богати. Ако инвестирате парите си, бихте го направили с цел да допринесете за някаква социална или обществена кауза, в която искрен

Имате 45 минути.

УПРАЖНЕНИЕ 2В – ОПРЕДЕЛЕТЕ ВАШИТЕ КРАТКОСРОЧНИ И ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ ЗА СПЕСТЯВАНЕ

УПРАЖНЕНИЕ 2С –ПРИОРИТИЗИРАНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА СПЕСТЯВАНЕ

Цел: Да ми помогне да определя своите житейски цели.

УПРАЖНЕНИЕ 2В			УПРЕЖНЕНИЕ 2С
Лични цели	сума	срок	приоритет
Краткосрочни цели			
Средносрочни цели			
Дългосрочни цели			

Упражнение 2В: 20 минути
Упражнение 2С: 20 минути

УПРАЖНЕНИЕ 2D – ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ФИНАНСОВИТЕ ЦЕЛИ И СЪСТАВЯНЕ НА ПЛАН ЗА СПЕСТЯВАНЕ

Цел: Да ми помогне да планирам как да постигна целите си.

лични цели	Финансови цели	сума	Срок	степен на важност
Краткосрочни цели				
Средносрочни цели				
Дългосрочни цели				

Имате 20 минути

УПРАЖНЕНИЕ 2Е – КАКВО ЗНАЕШ ЗА СПЕСТЯВАНЕТО?

Цел: Да ми помогне да планирам как да постигна целите си.

Възможности за спестяване	цел	предимства	недостатъци

Имате 20 минути.

УПРАЖНЕНИЕ 2F – КАКВО ЗНАЕШ ЗА БАНКОВИТЕ УСЛУГИ?

Цел: Да ми помогне да разбера как банковите услуги могат да са ми полезни.

Запознайте се с братя Хорват

Peter (30)

- сервитьор
- месечен доход
700 + 100
бакшиши

Jan (28)

- Безработен
- Месечен доход 200
от помощи

Имате 20 минути

УПРАЖНЕНИЕ 2G – СЪВЕТНИК ЗА СПЕСТЯВАНЕ

Цел: Да ми даде някои идеи как да спестявам.

Васил работи на пълен работен ден. Започнал е работа преди година. Тъй като живее с родителите си, след като плати всички сметки му остават 30 лв. Вместо да ги харчи, той е решил да ги задели, защото планира да си купи кола. Все пак когато излезе с приятели, той обикновено харчи повече отколкото е планирал. Той няма сметка в банката.

- Какво бихте му препоръчали?
- Какви са предимствата, които ще му изтъкнете?

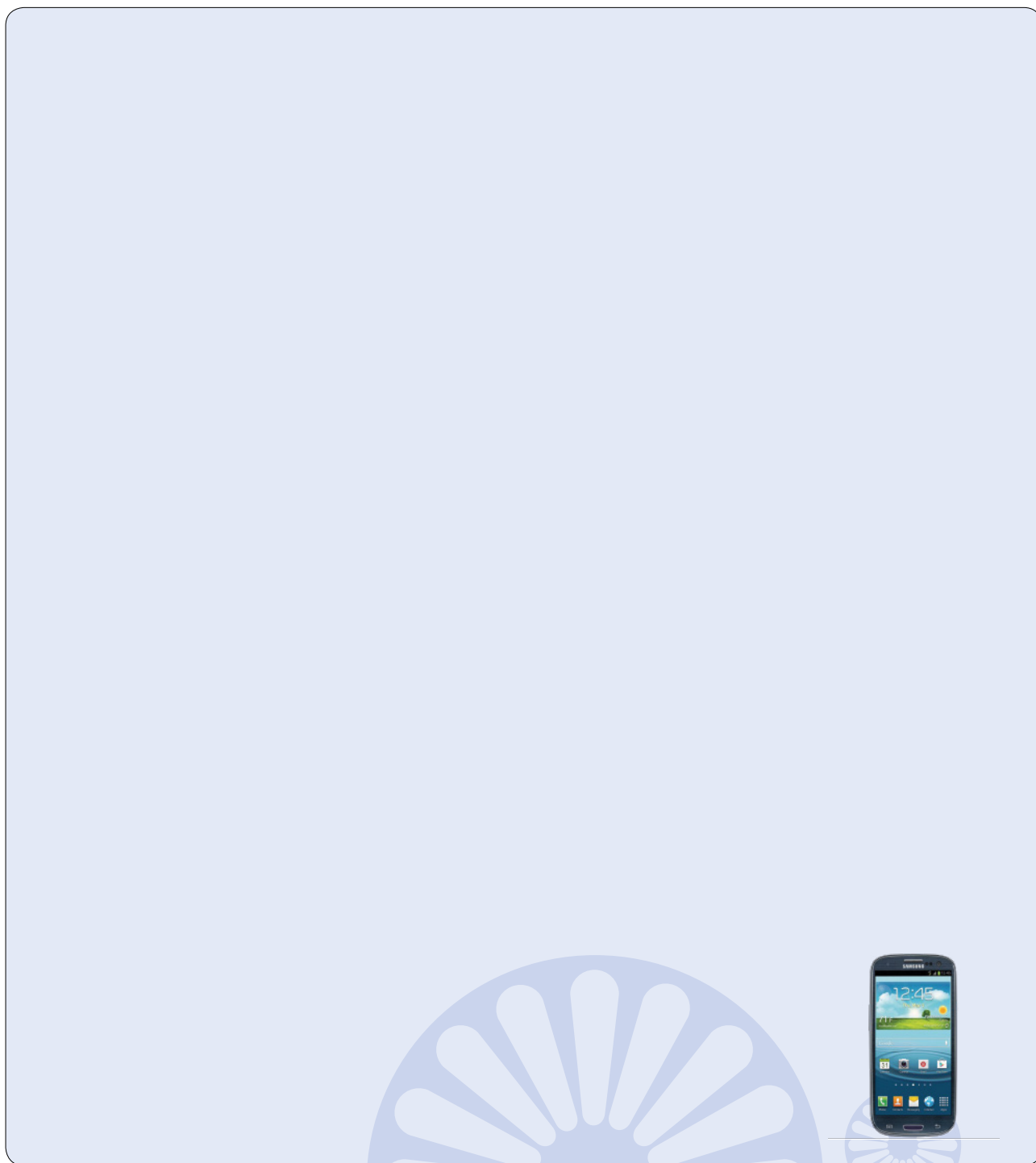
Имате 45 минути

УПРАЖНЕНИЕ 2Н – МОБИЛНИ ПРИЛОЖЕНИЯ ЗА ЛИЧНИ ФИНАНСИ (ПО ИЗБОР)

Цел: Да ми покаже как да използвам смартфона си за управление на личните финанси.

Имате 20 минути

УПРАЖНЕНИЕ 21 – СЪСТАВЯНЕ НА СПЕСТОВЕН ПЛАН

Цел: да ми помогне да разбера как мога да постигна целите си като спестявам.

Лични цели	Финансови цели	Сума	срок	Степен на важност	Възможности за спестяване	
					Може да бъде използвана	Не може да бъде използвана
Краткосрочни цели						
Средносрочни цели						
Дългосрочни цели						

Имате 40 минути.

ПРАВИЛА НА ИГРАТА ИГРАЯТ 4 ИГРАЧИ

1. Всеки получава в началото 1010:
 - 6 x 1
 - 2 x 2
 - 5 x 20
 - 2x 100
 - 1 x 500
2. Останалите пари остават кутията и служат за банка.
3. Играчите избират банкер, който се грижи за парите в банката и за картите за игра. Банкерът също може да играе, но е важно да държи парите си отделно от парите в банката.
4. Всеки играч си избира фигура и я слага на старта (може кабърче в различен цвят).
5. Кой започва? Всеки играч хвърля зара, този с най-много точки започва да играе.
6. Първият играч хвърля заровете и се придвижва спрямо броя на полета, които показва зарът.
7. Прочетете какво пише там.
8. Ако не е написано нищо това означава, че полето има повече карти. Играчът тегли карта от купа и следва инструкциите, които са записани на нея. След това я поставя с лицето надолу на съответния куп.
9. Играчите купуват – плащат – спестяват – заемат – ходят на училище – работят и печелят пари.
10. Всеки път когато играч пресече полето СТАРТ получава 100.
11. Победител е този, който пръв си построи къща на парцела за строеж. За да може да направи това, той трябва да купи земя, тухли, керемиди, прозорци и врати.
12. Всеки играч може да купи само един терен за строеж.
13. „Затворът“ означава, че играчът, който е попаднал на това поле пропуска хвърляне.
14. За всяко посещение на полето „училище“ плащате 30 и получавате карта- знак. Когато имате две карти „училище“, получавате карта – „професия“, всеки път когато стъпите на поле с професия – получавате заплащане.
15. За здравна осигуровка плащате 25, всеки път когато минете полето СТАРТ плащате 25 или повече, ако стъпите на поле болница или изтеглите такава карта.
16. За купуване на кола плащате- 500 или за карта за транспорта – 20, при всяко прекосяване на полето СТАРТ плащате 5.
17. Когато играч получи два червени картона- отива директно в затвора и трябва да плати глоба.
18. Ако глобата не бъде платена, играчът получава червен картон (карта с полицейски автомобил). Освен червен картон, играчът получава документ за глоба, която трябва да плати.
19. Ако играчът купи карта „хляб и месо“, „карта за транспорт“, „здравна осигуровка“, „материали за строеж“, „училище“ или „професия“, той получава карта от банката, която трябва да пази до края на играта. Същото се отнася за сумите от кредитите и спестяванията.
20. Играчите могат да заемат пари помежду си.
21. Ако играч закъса с парите може да заеме от банката. Може да заеме 200 и да върне 240, когато се върне на това поле (банка), или да продаде собственост на банката – в зависимост от цената, която е платил/а за нея.

ИГРАЙТЕ МЪДРО!

здравна
осигуровка

здравна
осигуровка

здравна
осигуровка

здравна
осигуровка

Месечна карта за
транспорта

Месечна карта за
транспорта

Месечна карта за
транспорта

Месечна карта за
транспорта

спестяваш,
получаваш 40

спестяваш,
получаваш 40

спестяваш,
получаваш 40

спестяваш,
получаваш 40

спестяваш,
получаваш 90

спестяваш,
получаваш 90

спестяваш,
получаваш 150

спестяваш,
получаваш 150

спестяваш,
получаваш 300

спестяваш,
получаваш 300

спестяваш,
получаваш 300

спестяваш,
получаваш 300

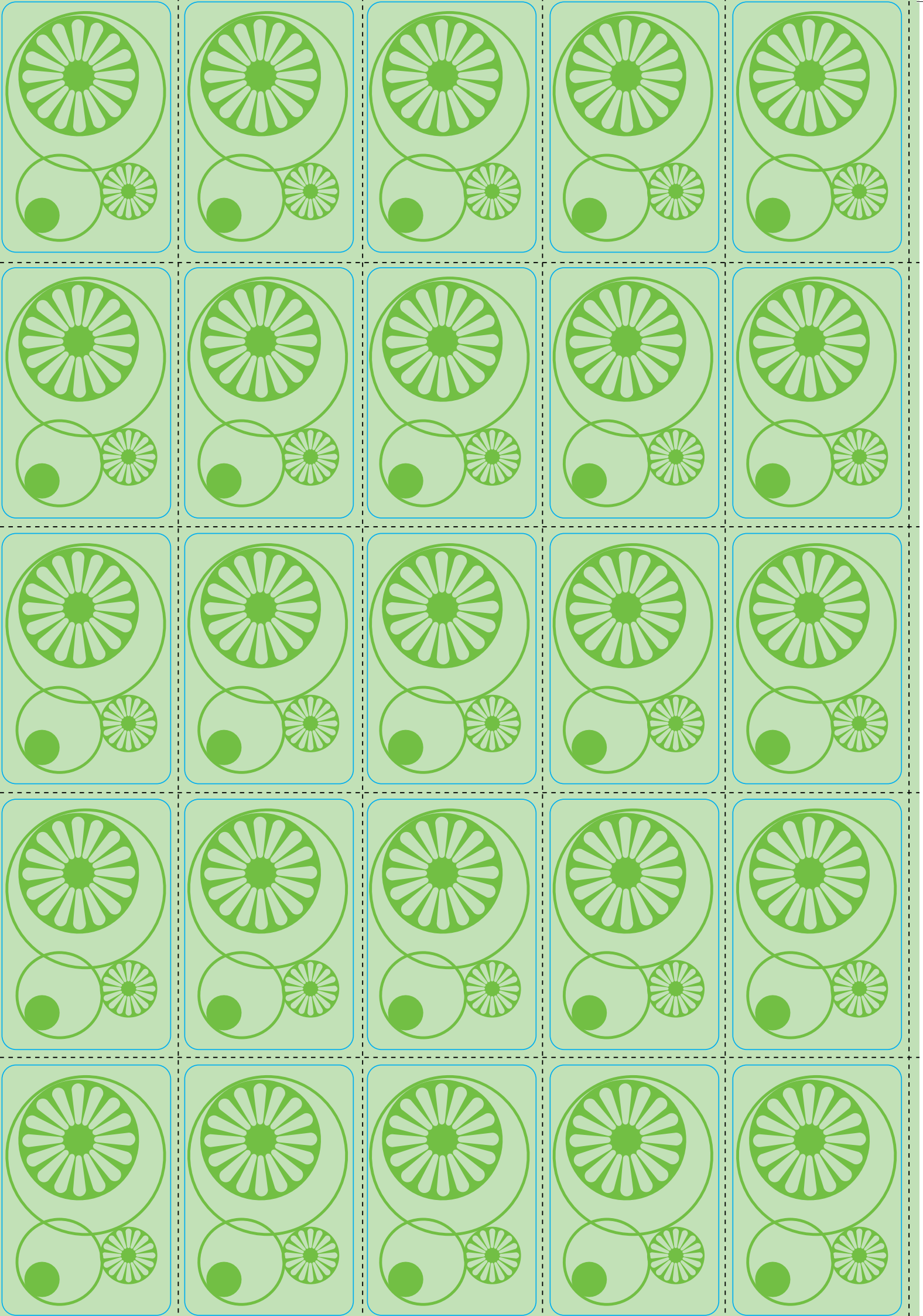
тухли

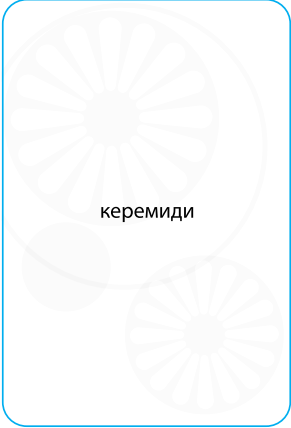
тухли

тухли

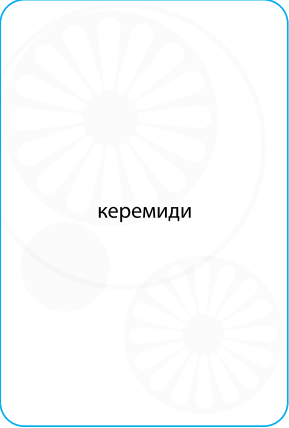
тухли

керемиди

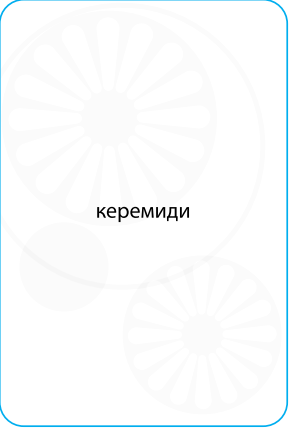

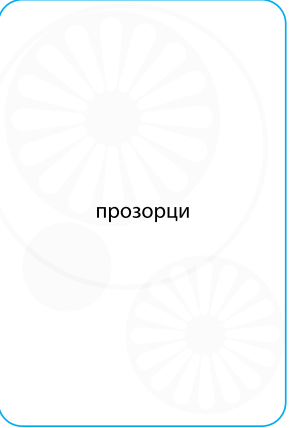
керемиди

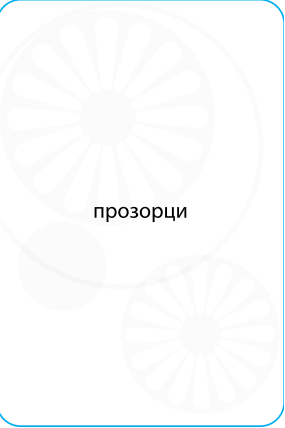
керемиди

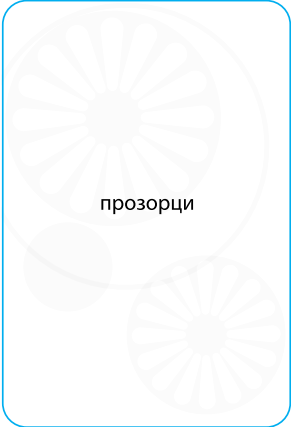
керемиди

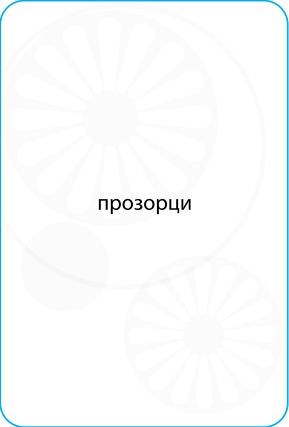
прозорци

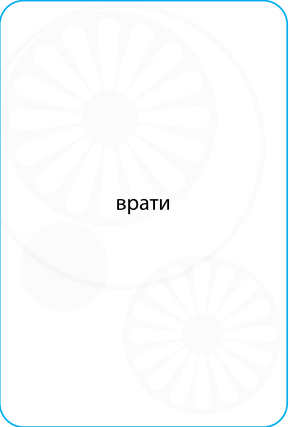
прозорци

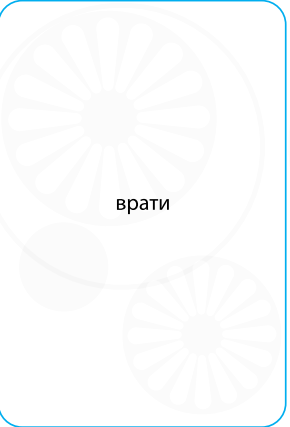
прозорци

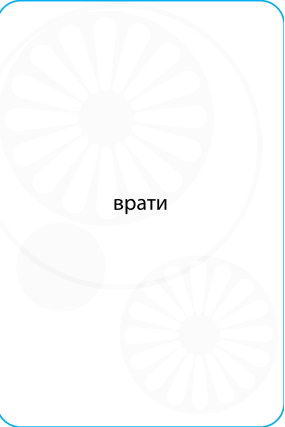
прозорци

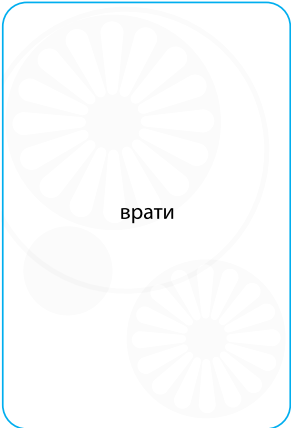
врати

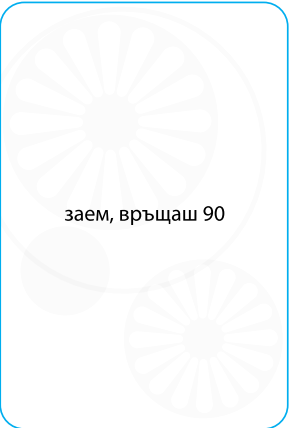
врати

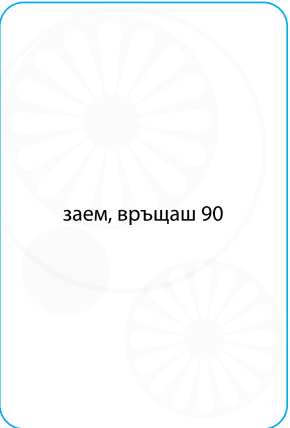
врати

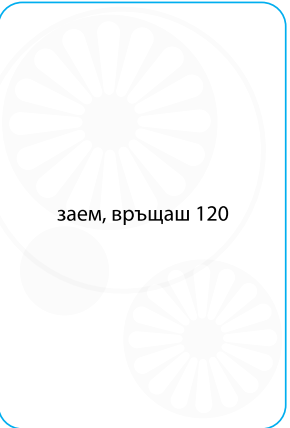
врати

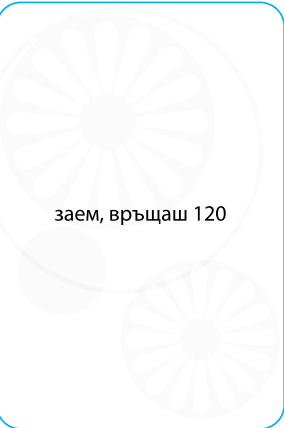
заем, връщаш 90

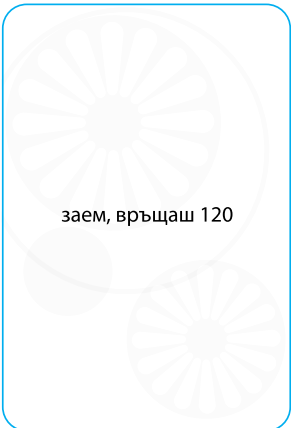
заем, връщаш 90

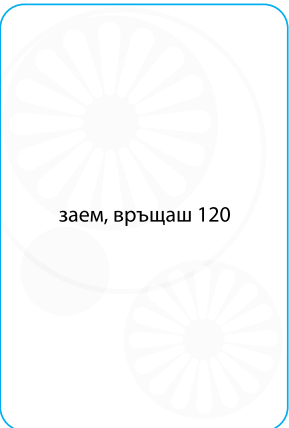
заем, връщаш 120

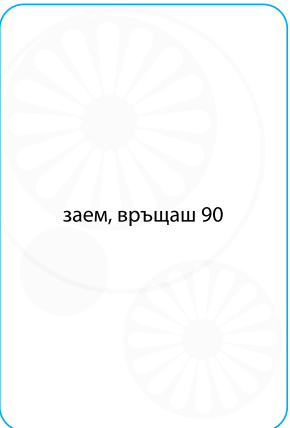
заем, връщаш 120

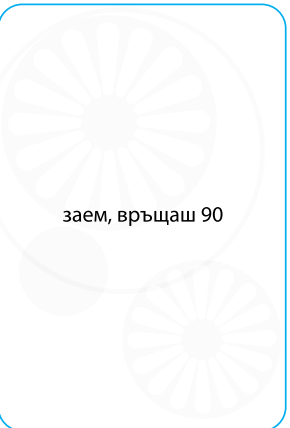
заем, връщаш 120

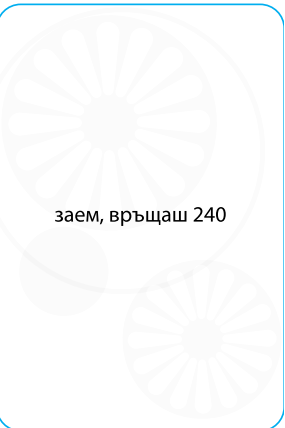
заем, връщаш 120

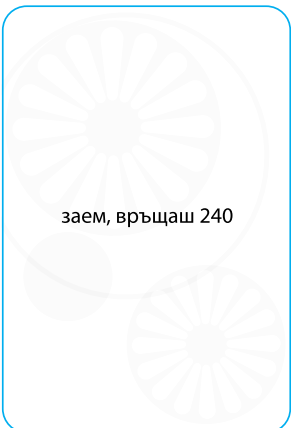
заем, връщаш 90

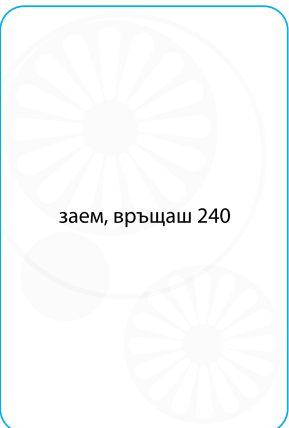
заем, връщаш 90

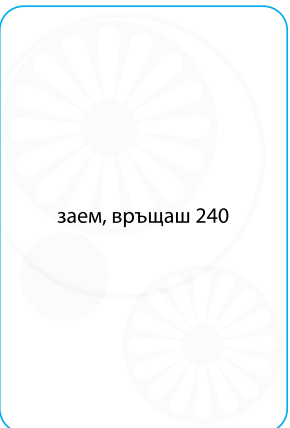
заем, връщаш 240

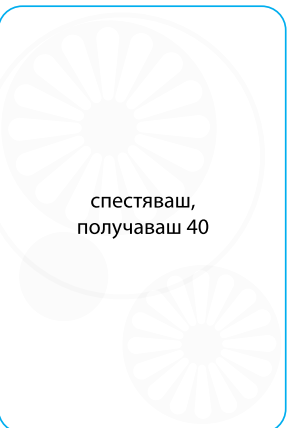
заем, връщаш 240

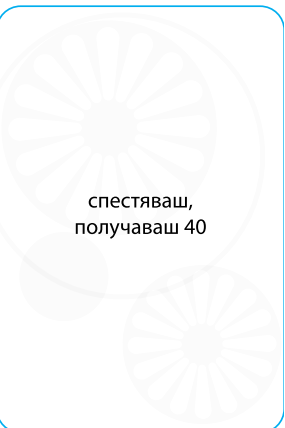
заем, връщаш 240

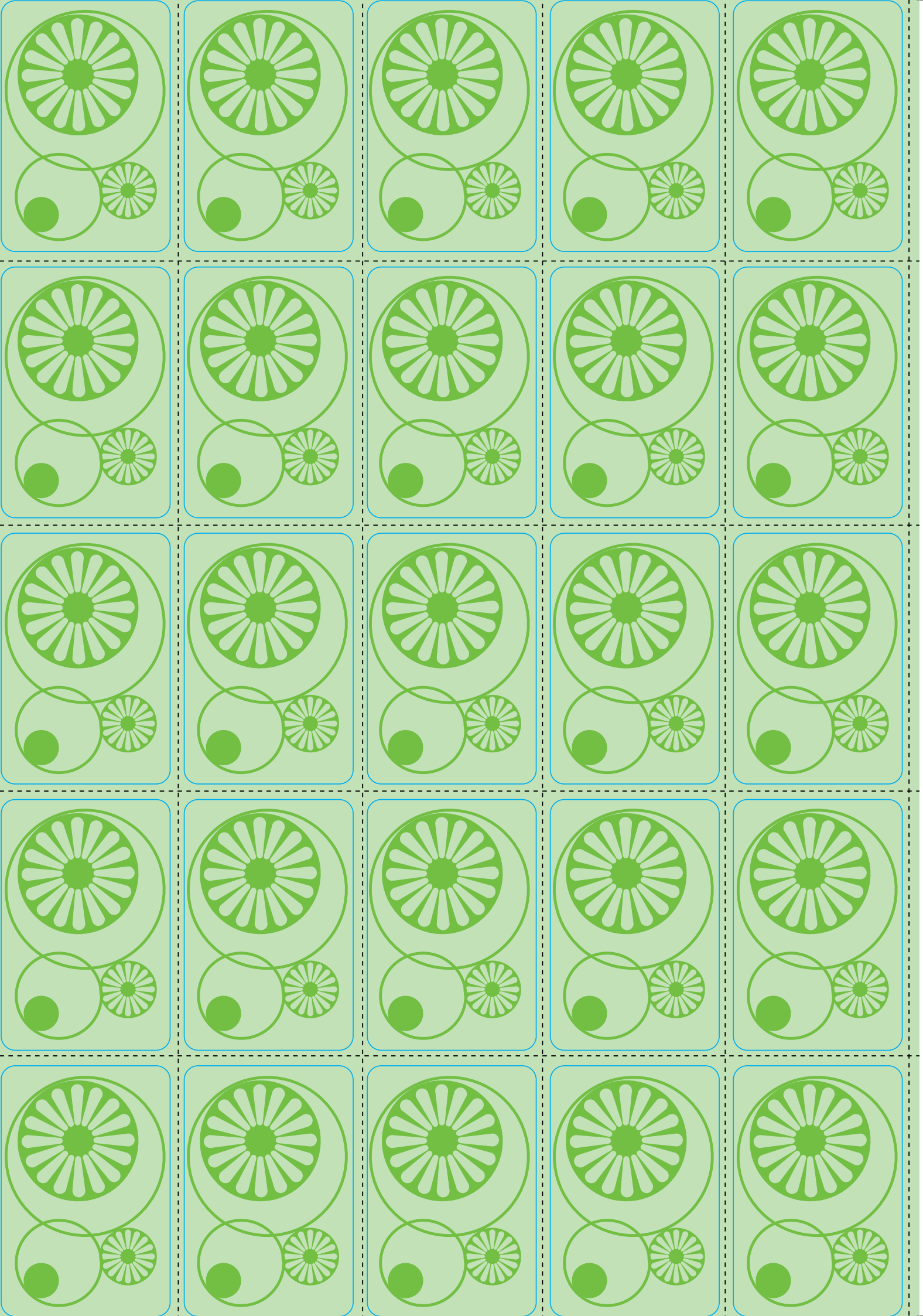
заем, връщаш 240

спестяваш,
получаваш 40

спестяваш,
получаваш 40

Притежаваш кола

Притежаваш кола

Притежаваш кола

Притежаваш кола

Договор за мобилен
телефон
Плащаш 20.

Договор за мобилен
телефон
Плащаш 10.

Договор за мобилен
телефон
Плащаш 10.

Договор за мобилен
телефон
Плащаш 10.

Договор за мобилен
телефон
Плащаш 15.

Договор за мобилен
телефон
Плащаш 15.

Договор за мобилен
телефон
Плащаш 15.

Договор за мобилен
телефон
Плащаш 20.

професия
получаваш тази карта
за две посещения в
училище само с тази
карта на полето можеш
да имаш професия
шивач или фризьор

професия
получаваш тази карта
за две посещения в
училище само с тази
карта на полето можеш
да имаш професия
шивач или фризьор

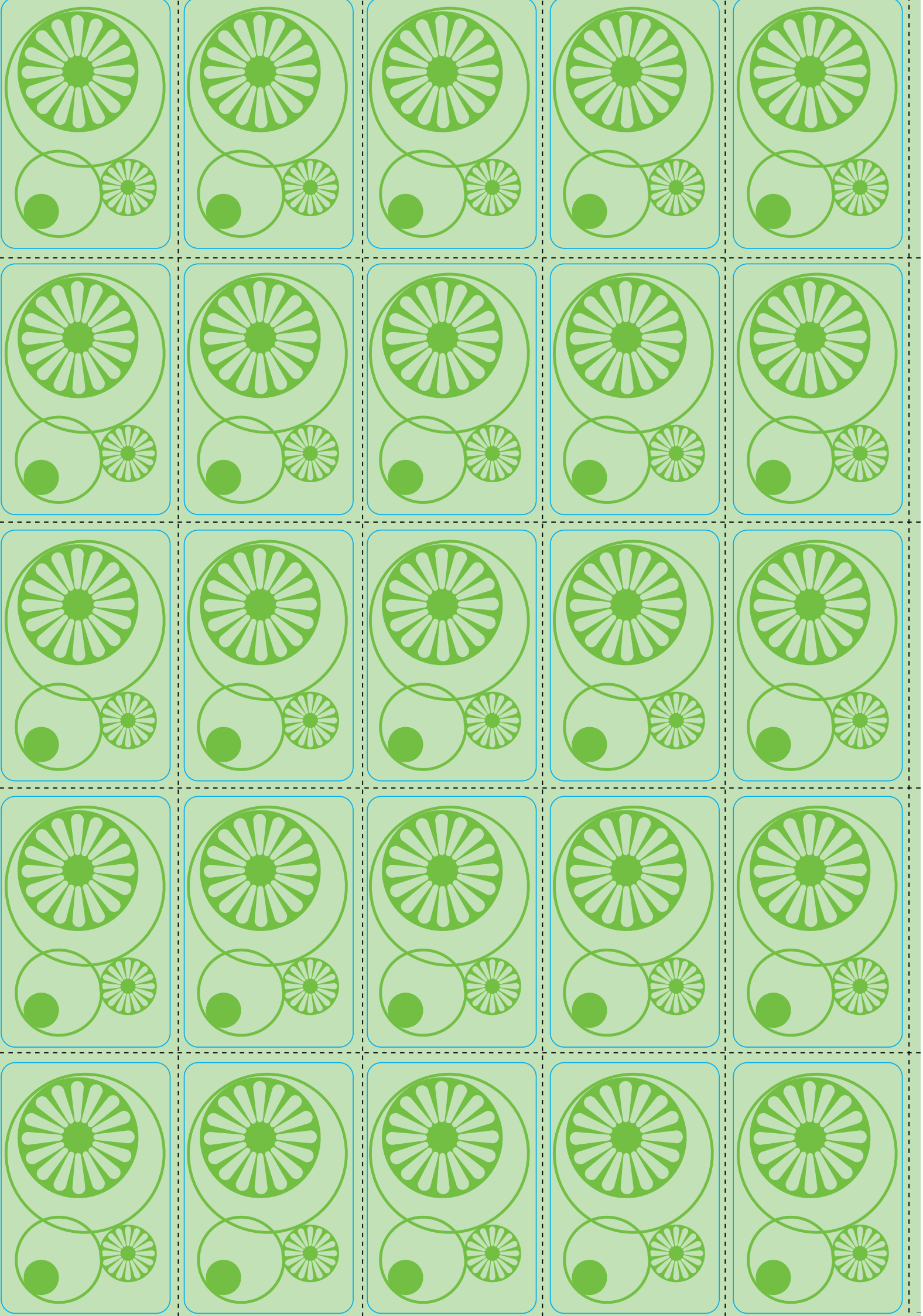
професия
получаваш тази карта
за две посещения в
училище само с тази
карта на полето можеш
да имаш професия
шивач или фризьор

хляб и месо

хляб и месо

хляб и месо

хляб и месо

Плащаш сметка за
мобилен телефон
30

Плащаш сметка за вода
30

Плащаш сметка за ток 40

Плащаш такса смет и
общински данъци
30

плащаш сметка за
интернет и кабелна
30

Плащаш сметка за
почистване на комина
25

Дъщеря ти се омъжва – за
сватбата плащаш
500.

Ако не платиш –
получаваш червен картон
и следващия път отиваш в
затвора и плащаш глоба
300

Имаш рожден ден,
правиш парти, плащаш
100

Отиваш да пийнеш,
плащаш 8

Ако не платиш –
получаваш червен картон
и следващия път отиваш в
затвора и плащаш глоба
50

Майка ти има рожден
ден- подготвил/а си
изненада – плащаш
200

Ако не платиш –
получаваш червен картон
и следващия път отиваш в
затвора и плащаш глоба
300

Ако имаш рожден ден –
получаваш 20 от всеки
играч

Спестяване в банката
Можеш да избереш

- влагаш 20, получаваш 40
- влагаш 100, следващия
път получаваш 150

Може да вложиш вече
спестени пари.

Спестяване в банката
Можеш да избереш

- влагаш 20, получаваш 40
- влагаш 100, следващия
път получаваш 150

Може да вложиш вече
спестени пари.

Заем от банката
Можеш да избереш

- Вземаш 50, връщаш 90
- Вземаш 100, връщаш
120

Можете да изплащате
кредита предварително

Заем от банката
Можеш да избереш

- Вземаш 50, връщаш 90
- Вземаш 100, връщаш
120

Можете да изплащате
кредита предварително

Спестяване в банката
Можеш да избереш

- влагаш 50, получаваш 90
- влагаш 200, следващия
път получаваш 300

Може да вложиш вече
спестени пари.

Спестяване в банката
Можеш да избереш

- влагаш 50, получаваш 90
- влагаш 200, следващия
път получаваш 300

Може да вложиш вече
спестени пари.

Заем от банката
Можеш да избереш

- Вземаш 100, връщаш
120
- Вземаш 200, връщаш
240

Можете да изплащате
кредита предварително

Заем от банката
Можеш да избереш

- Вземаш 100, връщаш
120
- Вземаш 200, връщаш
240

Можете да изплащате
кредита предварително

Сметки	Сметки	Сметки	Сметки	Сметки
				Сметки
Ресторант	Ресторант	Ресторант	Ресторант	Ресторант
Банка	Банка	Банка	Банка	Банка
		Банка	Банка	Банка

Операция на дебелото
черво 150

ако имаш здравна
осигуровка – не плащаш

такса за преглед
50,
ако имаш здравна
осигуровка – не плащаш

Счупил си си крака – за
преглед и поставяне на
гипс
60

ако имаш здравна
осигуровка – не плащаш

За лечение в болницата
80,

ако имаш здравна
осигуровка – не плащаш

За бензин 40

Плащане на паркинг
8

Ако не платиш –
получаваш червен картон
и следващия път отиваш
в затвора

Не си платил за паркинг –
паякът е репатрирал
колата
40

Ако не платиш –
получаваш червен
картон и следващия път
отиваш в затвора

Застраховка за колата,
70

За бензин 30

Поддръжка и сервиз на
колата, 40

Плащане на паркинг
5

Ако не платиш –
получаваш червен картон
и следващия път отиваш
в затвора

получаваш 25
за консултантски услуги

Плащане на заема за
строеж 150

От игра на късмета
получаваш 60

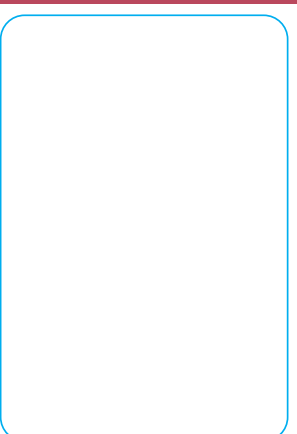
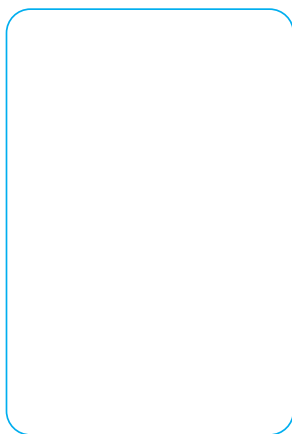
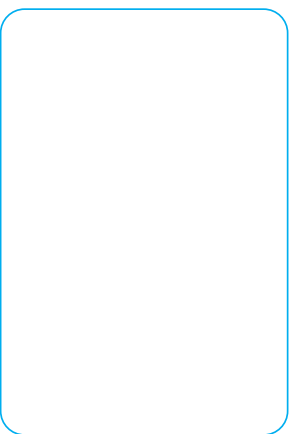
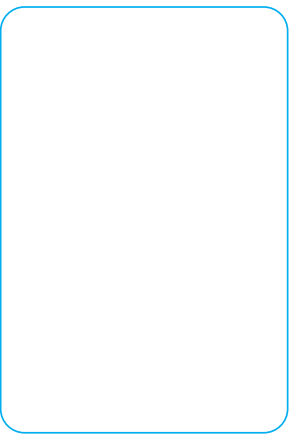
Получаваш 15
за консултантски услуги

Имаш рожден ден,
получаваш 30

Упечелиш конкурс за
красота, получаваш
награда 60

Завършил си успешно
училище получаваш 20

Получаваш социални
помощи
150

Можеш да купиш

- цигари за 10
- или хляб и месо за 8
- или други продукти за 8

Можеш да купиш

- фойерверки и пиратки за 15
- Или хляб и месо за 8
- Или други продукти за 8

Купи телефон за

- 30
- 60
- 100

Всеки път когато минеш СТАРТА плащаш сметка за

- 10
- 15
- 20

Можеш да купиш

- играчка за 25
- Или хляб и месо за 8
- Или други продукти за 25

Можеш да купиш

- Керемиди за 200 или
- Тухли за 300 Или
- Врати за 200 Или
- Прозорци за 100

Можеш да купиш

- Керемиди за 200 или
- Тухли за 300 Или
- Врати за 200 Или
- Прозорци за 100

Можеш да купиш

- Керемиди за 200 или
- Тухли за 300 Или
- Врати за 200 Или
- Прозорци за 100

Можеш да купиш

- Керемиди за 200 или
- Тухли за 300 Или
- Врати за 200 Или
- Прозорци за 100

Можеш да купиш

- Керемиди за 200 или
- Тухли за 300 Или
- Врати за 200 Или
- Прозорци за 100

Можеш да купиш

- Керемиди за 300 или
- Тухли за 400 Или
- Врати за 200 Или
- Прозорци за 200

Купил си земя, плащаш 200

Ако посетиш своя парцел получаваш 20

Купил си земя, плащаш 200

Ако посетиш своя парцел получаваш 20

Купил си земя, плащаш 200

Ако посетиш своя парцел получаваш 20

Купил си земя, плащаш 200

Ако посетиш своя парцел получаваш 20

Магазин

Магазин

Магазин

Магазин

Магазин

Магазин

Магазин

Магазин

Магазин

Магазин

Парцел
за строеж

Парцел
за строеж

Парцел
за строеж

Парцел
за строеж

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

1

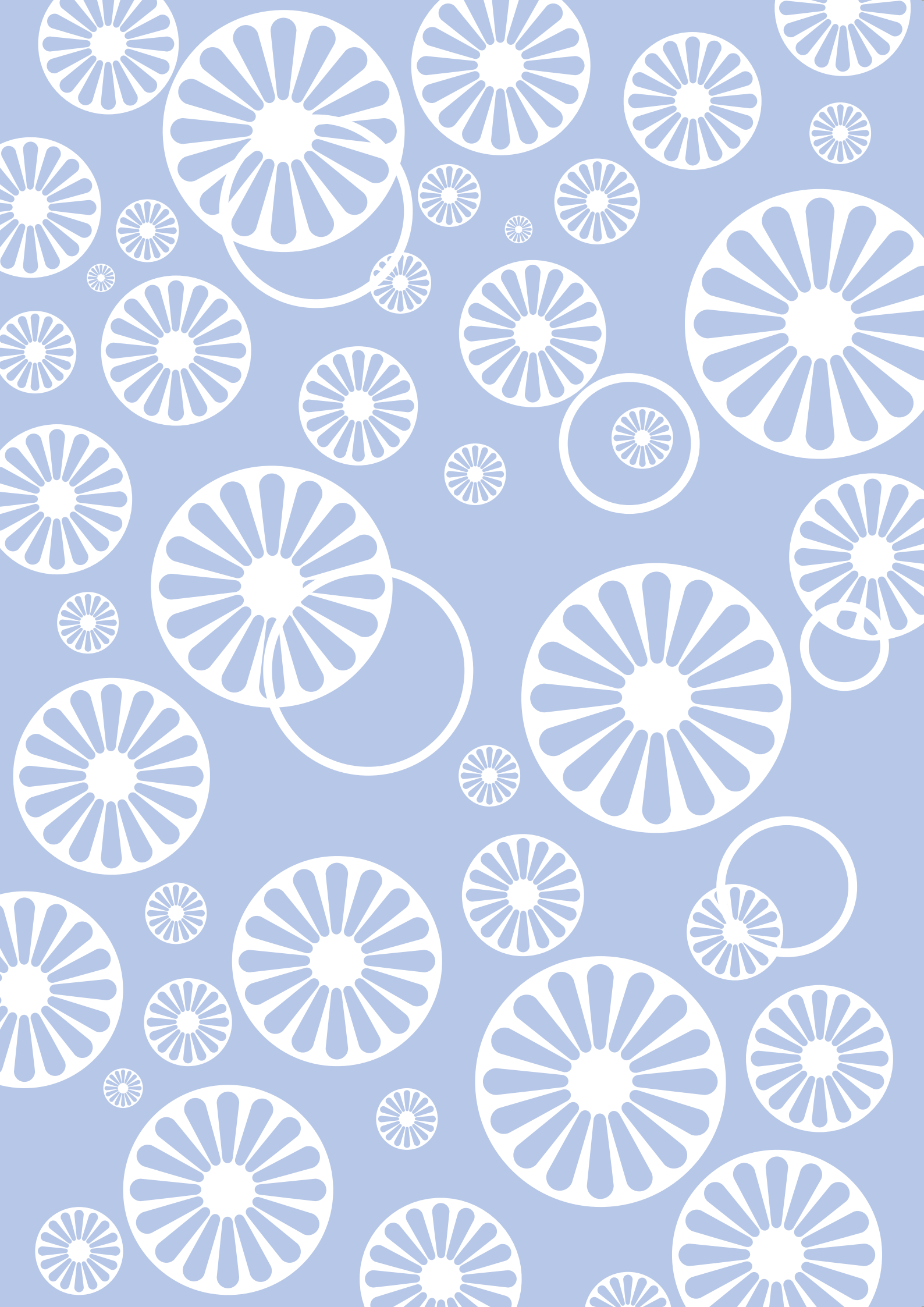
1

1

1

1

1

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

2

Училище

Училище

Училище

Училище

Училище

Училище

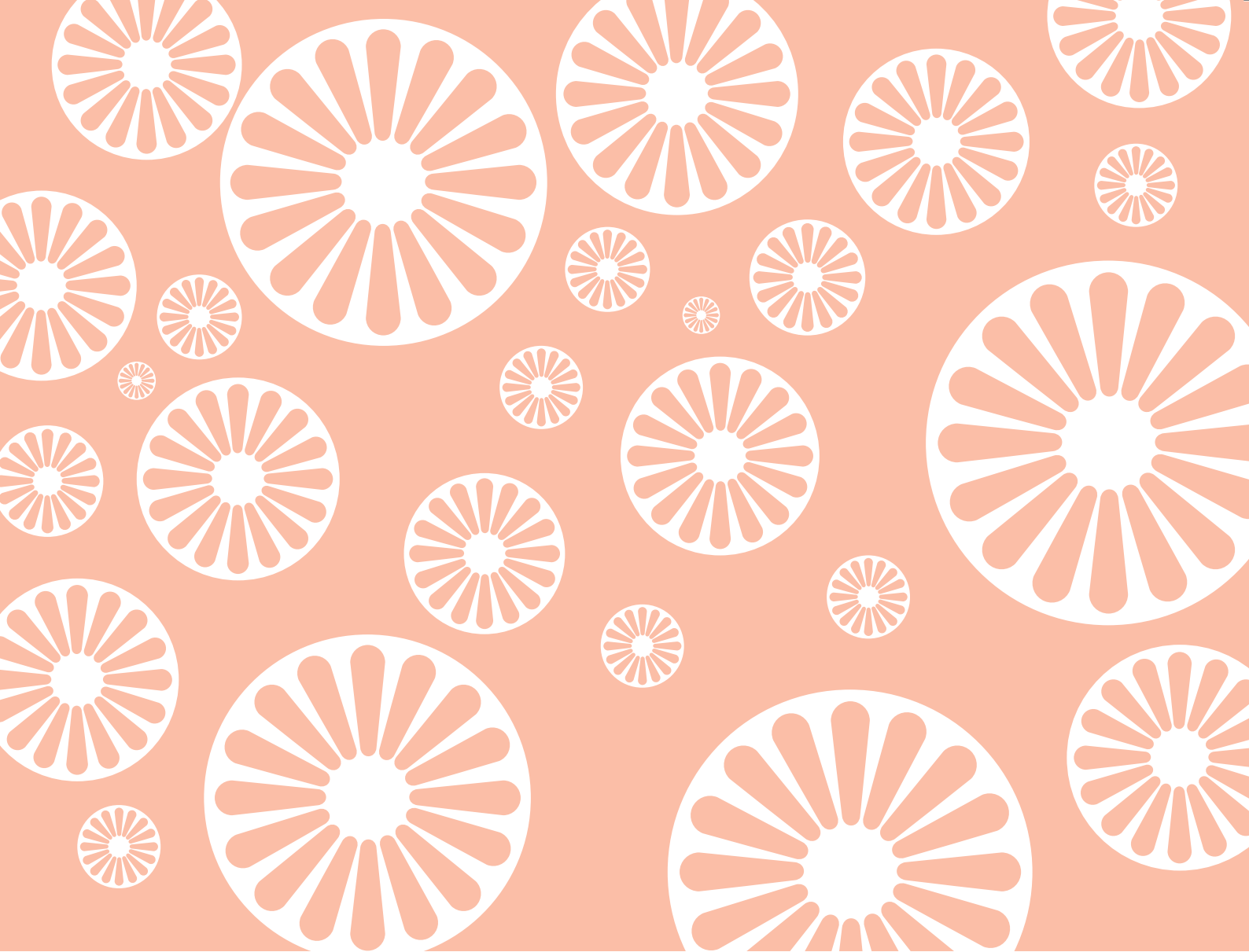

Училище

Училище

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

20

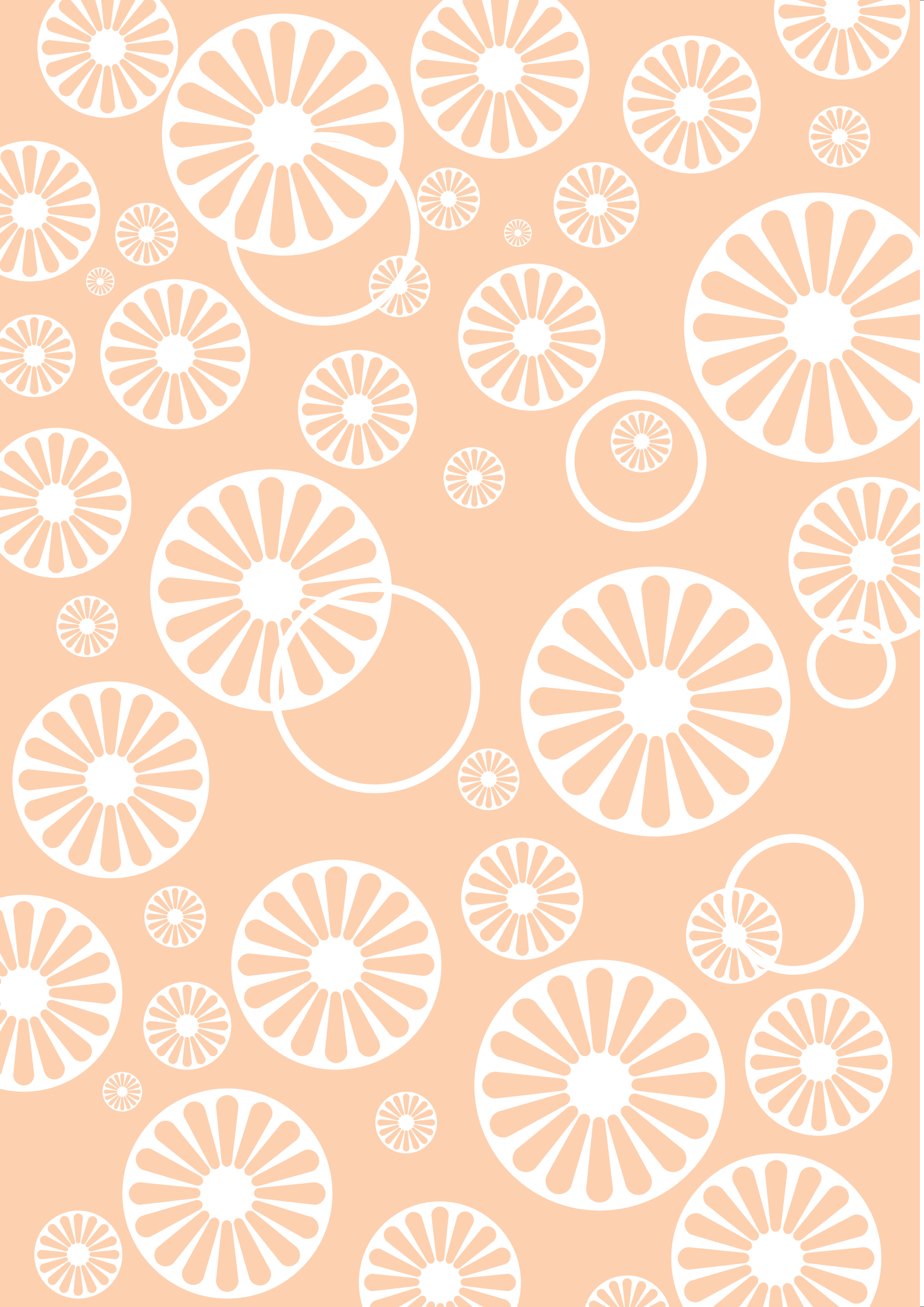
20

20

20

20

20

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

500

500

500

500

500

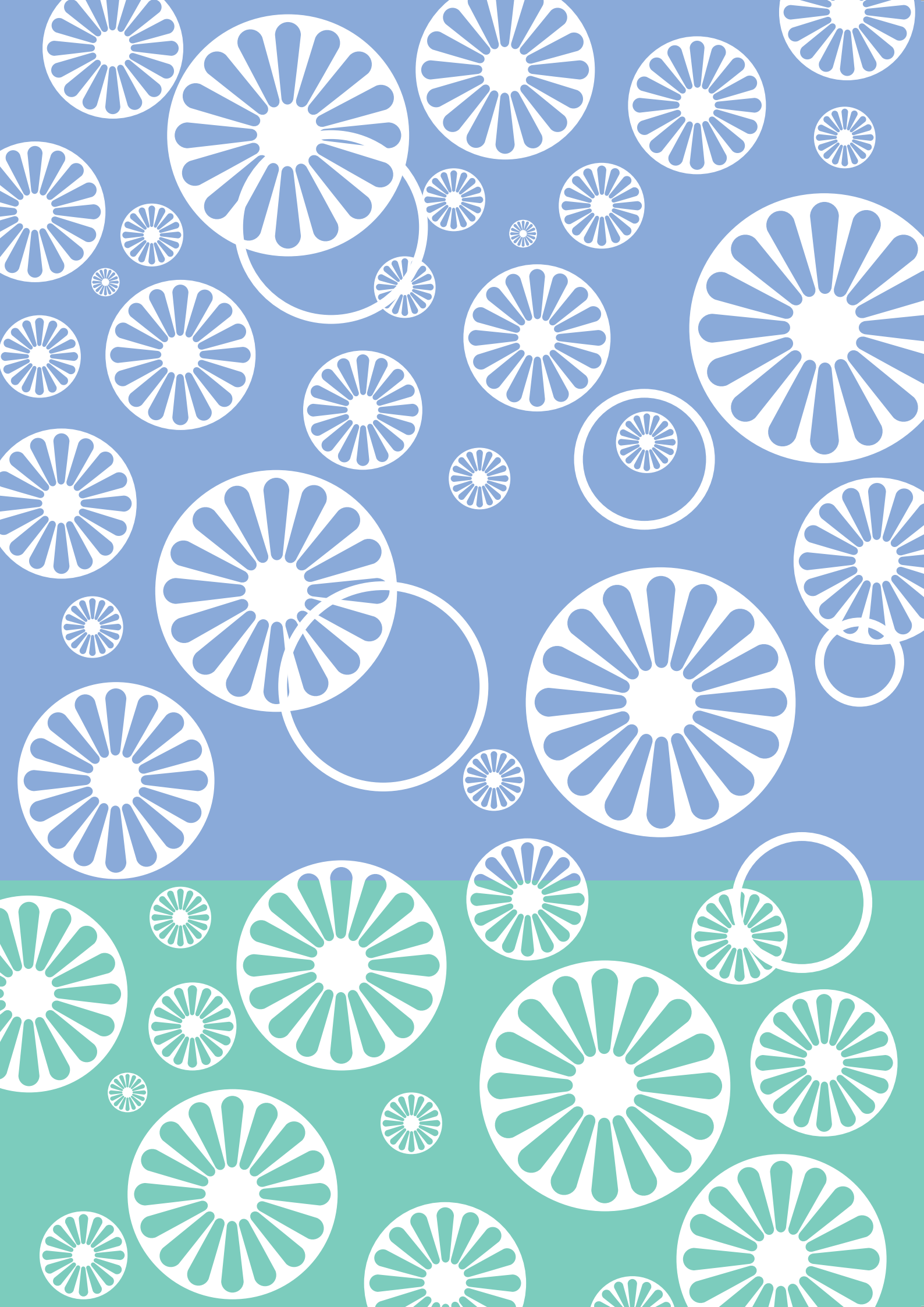
500

500

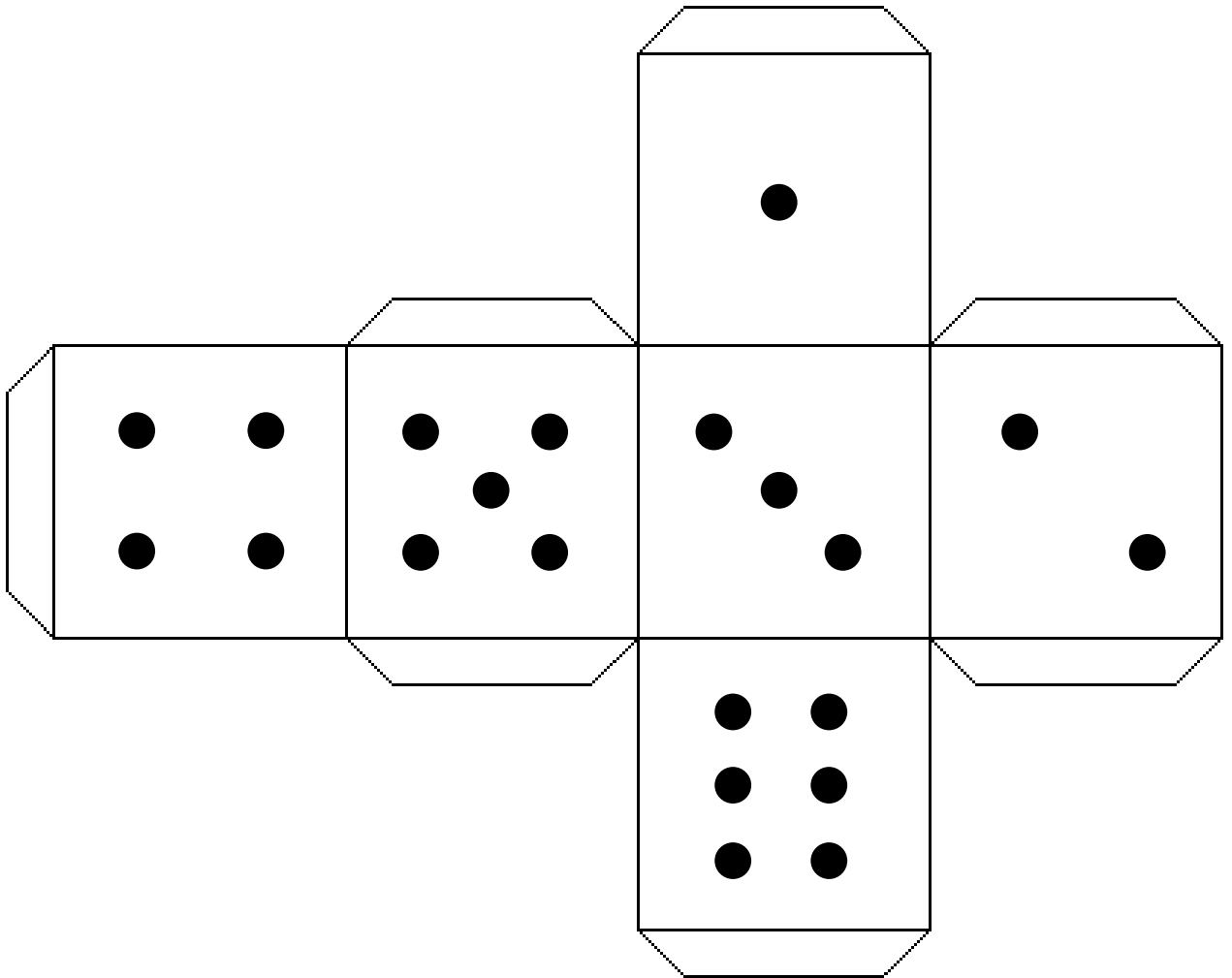
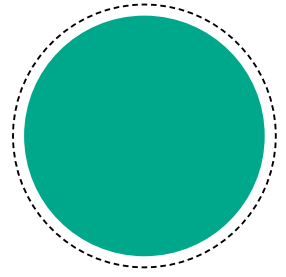
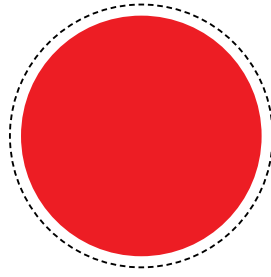
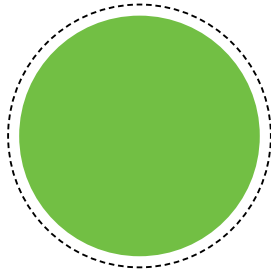
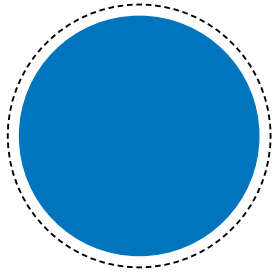
500

500

500

Кратък речник

Спестяване – избягване на големи разходи, икономия ¹

Инвестиране - влагане (пари или капитал) с цел получаване на финансова възвращаемост ²

Краткосрочни цели – до една година;

Средносрочни цели -от 2 до 5 години;

Дългосрочни цели- 5 или 10 години, дори повече

Разплащателна сметка „невидимо портмоне“,³

- Банкови плащания –теглени на пари, плащания, преводи по други сметки
- Директен дебит, за разходи, които се плащат редовно - (наем, вода, ток...);

Дебитна карта „пластмасови пари“

- Можеш да теглиш на банкомат
- Най-безопасния начин да съхраняваш парите си
- Можеш да плащаш с картата за продукти и услуги

Кредитна карта „заем в джоба ти,“

- тази карта можеш да плащаш и да теглиш пари, които не са твои.
- Тя има своите предимства, също като дебитната карта.
- банката ще ти определи дневен лимит както и кредитен лимит.
- за определен период ти може да използваш този „заем в джоба“ безплатно, но след това трябва да започнеш да плащаш лихва върху заетите пари
- кредитна карта може също така да ти донесе много намаления и бонуси

Спестовна сметка „гъвкава касичка“

Това е комбинация между разплащателна сметка и начин за спестяване на пари за ограничен период от време.

- тя предлага по-високи лихви върху спестените пари (както срочните депозити).
- парите по сметката са достъпни по всяко време, стига да са налични

Срочен депозит „дългосрочна касичка“

- сметка за определен период от време
- лихвата не се променя през срока на договора

Не можеш да разполагаш с парите си

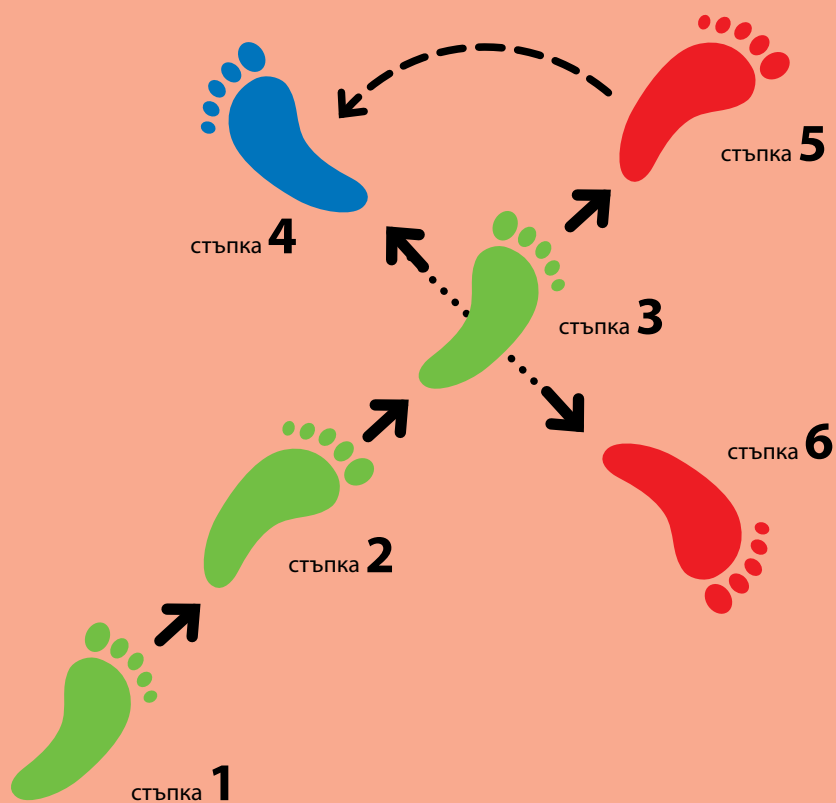
Лихва „парите правят пари“

- това е цената на парите,
- Най-често се определя като процент за година
- Лихвеният процент зависи от лихвите определени от централната банка
- За заемите това е количеството което плаща на банката

1 dictionary.search.yahoo.com

2 dictionary.search.yahoo.com

3 <http://www.nadaciasp.sk/cvicna-banka/skolenie/bankovce>

МОДУЛ 3

5

• Взимане на заеми

УПРАЖНЕНИЕ ЗА: ОПИТ ПРИ ВЗИМАНЕТО НА ЗАЕМИ

Цел: Да ме накара да помисля от къде мога да взема пари на заем когато имам нужда.

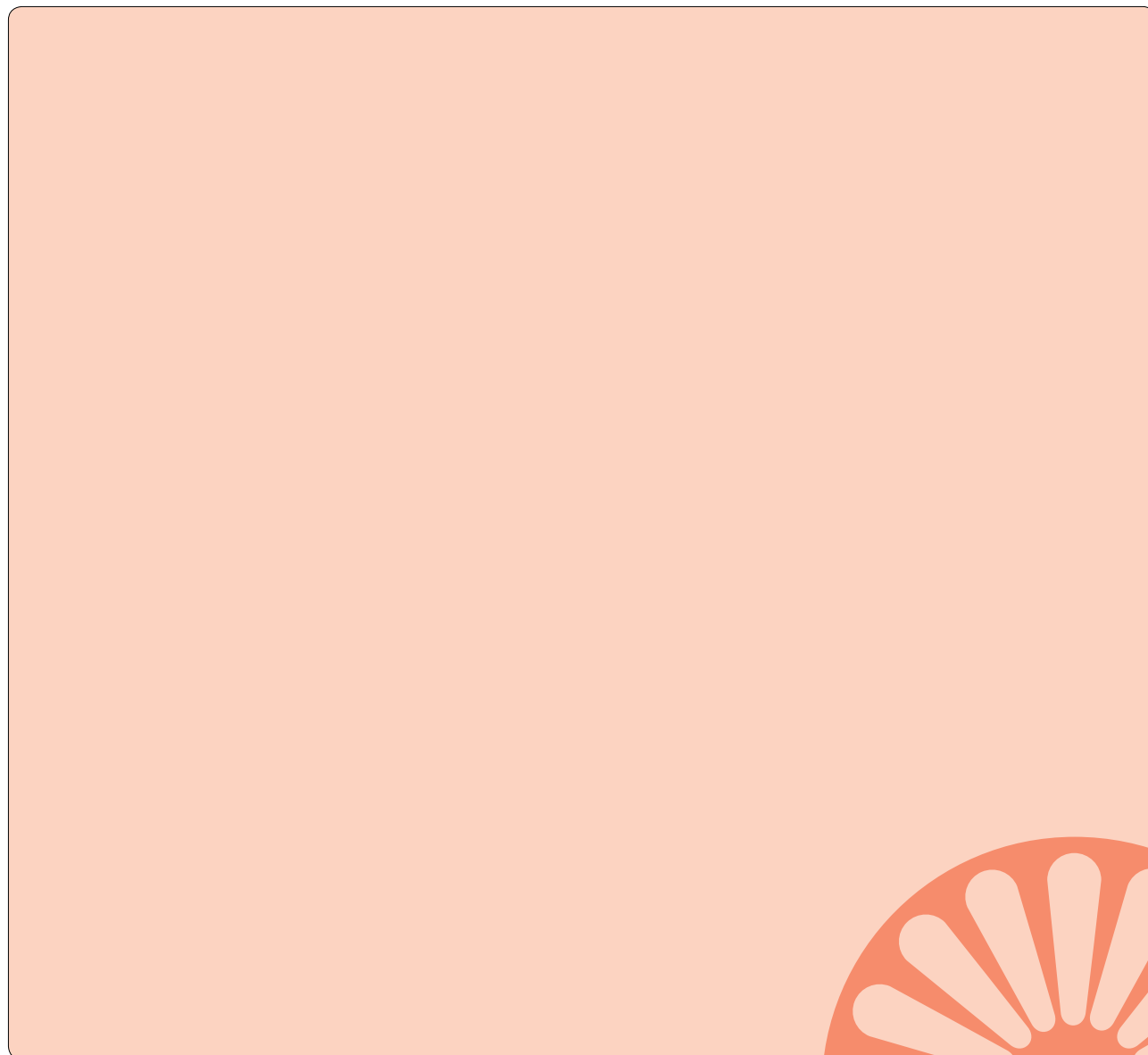
Източници на взимане на заеми					
Членове на семейството, роднини и приятели					
“Лихвари-акули”					
Разработване/ Хуманитарни организации					
Кредитни Кооперативи					
Банки					
.....					

Имате 60 минути

УПРАЖНЕНИЕ 3В: КРЕДИТЕН КАЛКУЛАТОР- КАК ДА ИЗЧИСЛИМ ЛИХВАТА, КОЯТО ДЪЛЖИМ

Цел: да ми помогне да разбера как банката изчислява цената на кредита и колко ще ми струва да взема кредит от банка.

Имате 45 минути.

УПРАЖНЕНИЕ 3С: КРЕДИТЕН КАЛКУЛАТОР- КАК ДА ИЗЧИСЛИМ ЛИХВАТА, КОЯТО ДЪЛЖИМ

Цел: Да е науча да изчислявам колко е цената на кредита.

пример:

- желана сума = 1000

- годишна лихва = 50 % = 0.5

СУМА ЗА ВРЪЩАНЕ = $1000 \times (1+0,5) = 1000 \times 1,5 = 1500$

Имате 45 минути

- ✓ Не вземайте на заем повече пари отколкото се нуждаете
- ✓ Харчете парите разумно и се придържайте към плановете си!

УПРАЖНЕНИЕ 3D: В БАНКОВИЯ ОФИС - РАЗБИРАНЕ НА БАНКОВИТЕ ПРОЦЕДУРИ

Цел: Да ми помогне да разбера процедурата за кандидатстване за кредит.

Въпроси на банковия служител:

От колко пари се нуждаете?

За колко време?

За какво ще използвате парите?

имате ли други задължения- кредити, кредитни карти, ипотечи?

Работите ли? От кога работите за този работодател?

Каква е заплатата ви по трудов договор?

от колко члена се състои вашето домакинство?

жена ви работи ли?

Имате ли други доходи?

можете ли да прехвърлите плащането на месечната си заплата през нашата банка?

необходими документи:

попие на личната карта

удостоверение от работодателя

възможно е да поискат и други документи.

трябва да имате предвид:

такси за кандидатстване- 50

застрваховка Живот, обвързана с кредита

50 за година

такси за сметката- 2.50 на месец

време за разглеждане и одобрение 7 дни

Клиент

мъж 30 години,

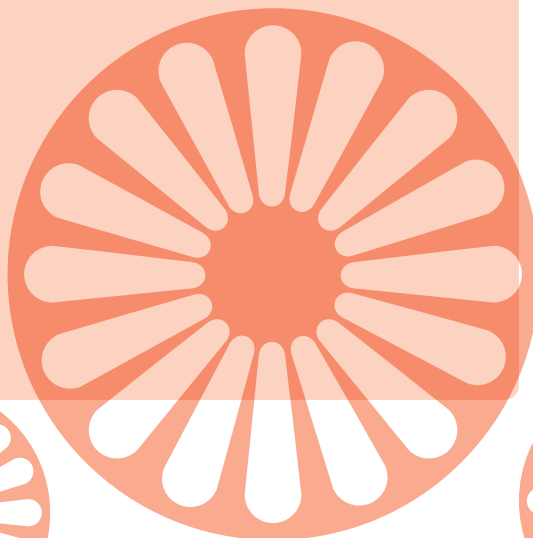
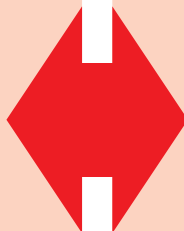
работи на трудов договор като товарач в магазин,

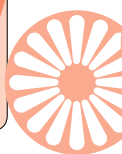
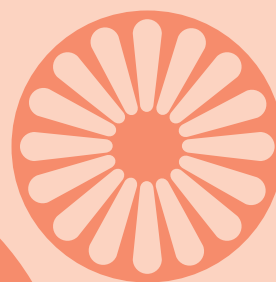
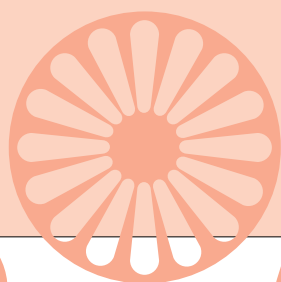
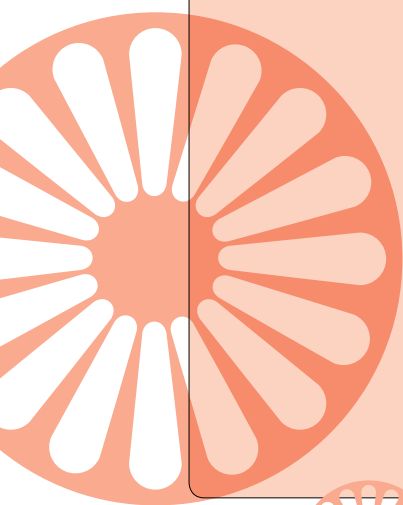
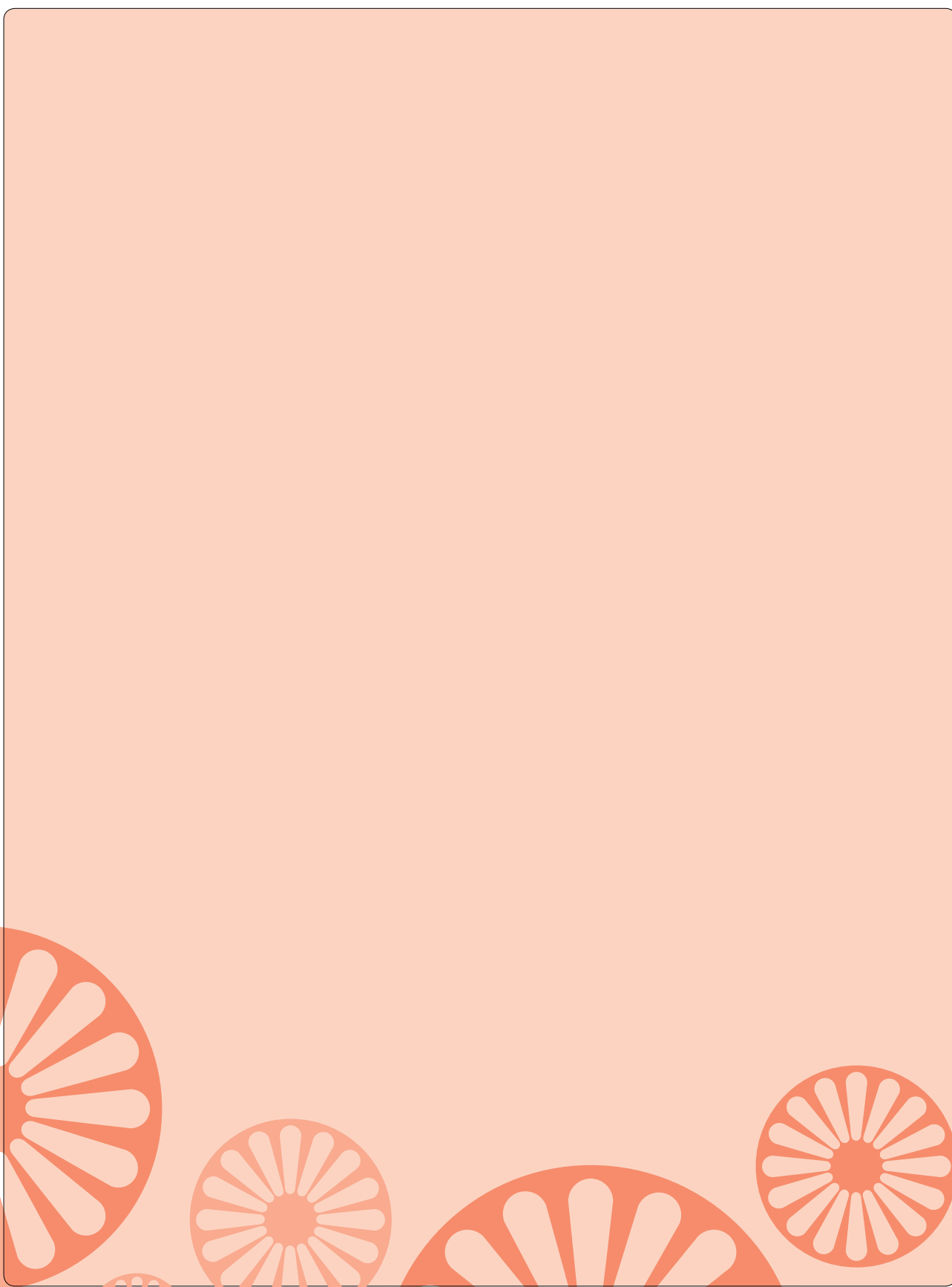
от 2 години работи за този работодател
заплата- 420

женен с 3 деца (2 в училище) - жена му не работи, получават детски

няма други кредити.

иска - 5 000 за ремонт на дома
за 10 години.

Имате 45 минути

Из зае
Чл сен ро, пр
“Л
Хул ор
Кр ко
Ба
Ба
Ба
Ба
Ба
...

ПРИМЕР 3Е: ИЗБОР МЕЖДУ РАЗЛИЧНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ЗАЕМИ

Цел : Да ми помогне да разбера какво трябва да имам предвид когато търся кредит.

Източници на заеми	Видове заеми	Разходи по заема	Изисквания, за да получите парите	Времетраене на процедурите	Защита правата на кредитополучателя
Банковите услуги на държавното, общинските и частните банки					
„Кредитни кооперативи“					
Небанковите кредитни институции					
Кредитни кооперативи					
Банка А	Потребителски заем				
Банка А	Дебитна карта с овърдрафт				
Банка А	Кредитни карти				
Банка В	Потребителски заем				
Банка В	Дебитна карта с овърдрафт				
Банка В	Кредитни карти				
Други					

Имате 55 минути

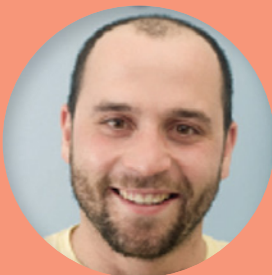

УПРАЖНЕНИЕ 3F: КАКВО ЗНАЕМ ЗА КРЕДИТИТЕ?

Цел: Да ми помогне да разбера как банковите услуги могат да са ми полезни.

Запознайте се с братя Хорват

Peter (30)

- сервитьор
- месечен доход
700 + 100
бакшиши

Jan (28)

- Безработен
- Месечен доход 200
от помощи

<http://www.nadaciaslp.sk/cvicna-banka/skolenie/bankovce>

Имате 20 минути

УПРАЖНЕНИЕ 3G: ПЛАНИРАНЕ НА СЕМЕЙНИЯ БЮДЖЕТ СПРЯМО ВЗЕТИТЕ ЗАЕМИ

Цел: Да ми помогна да събера знанията, които получих за управление на семейния бюджет и управлението на кредитите.

Проветете своите месечни разходи от упражнение 1E (модул 1) и ги попълнете в картите.

Месечни разходи за храна.....

Месечни разходи за ток.....

Месечни разходи за цигари.....

Месечни разходи за дрехи.....

Месечни разходи заколата/
транспорт

Месечни разходи за лекарства/
лечение

Месечни разходи за нуждите на
децата....

Месечни разходи за телефони.....

Месечни разходи за кабелна
телевизия и интернет.....

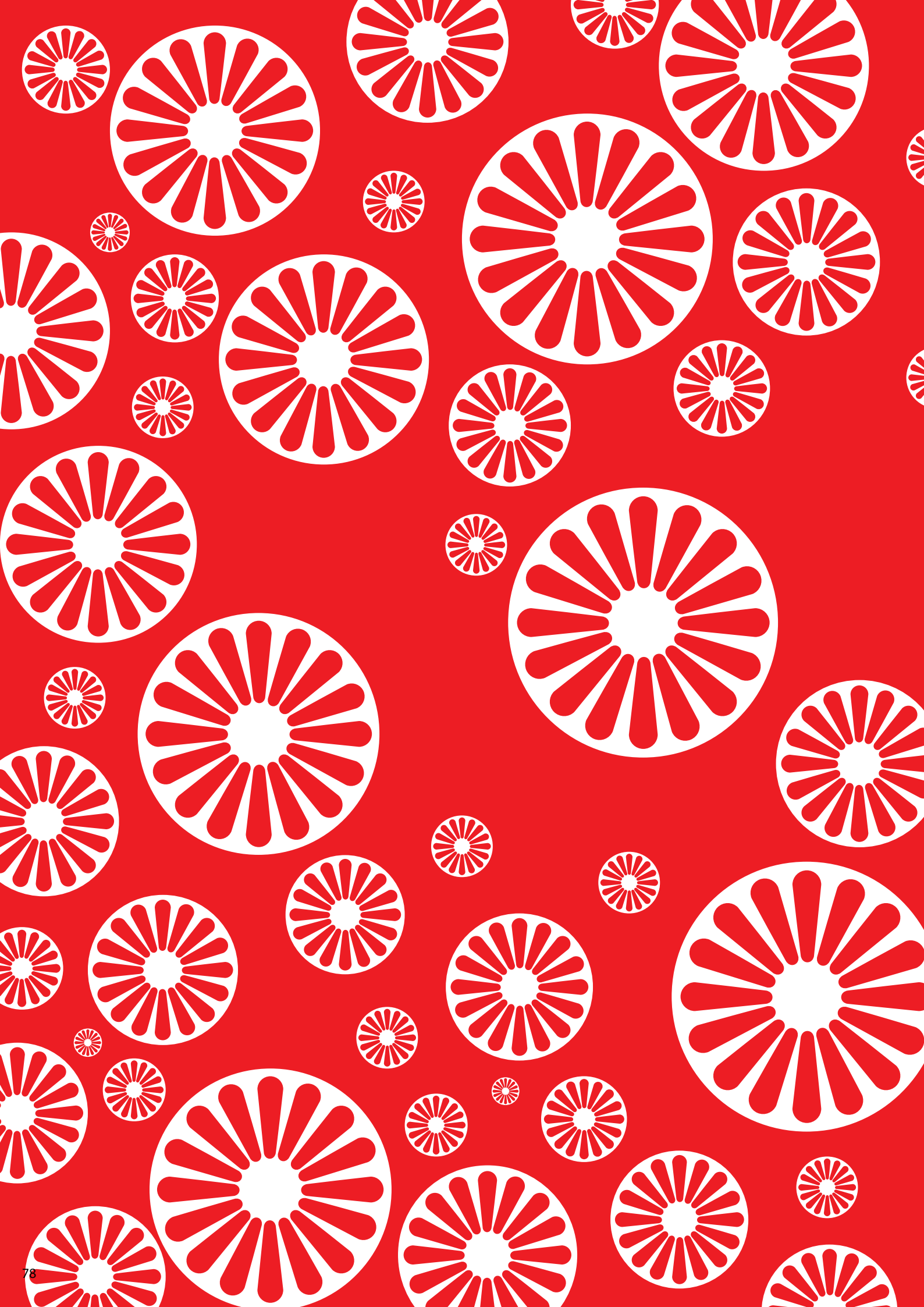
Месечни разходи за отопление....

Месечна вноска по кредита
.....

5000 за ремонт на къщата

Вноска по кредита

Вноска по кредита

Вноска по кредита ...

Вноска по кредита

Добавете приходи

Добавете приходи

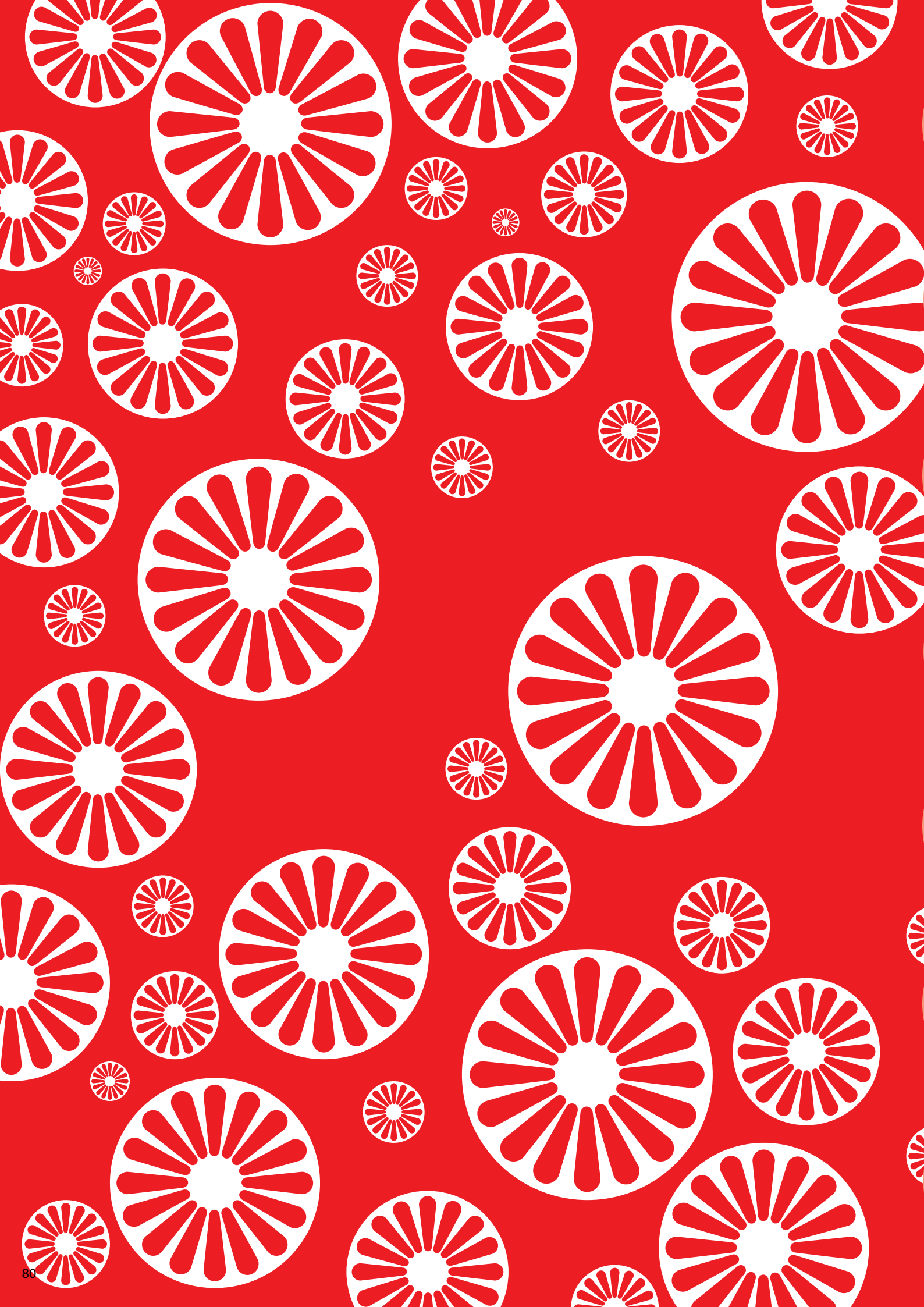

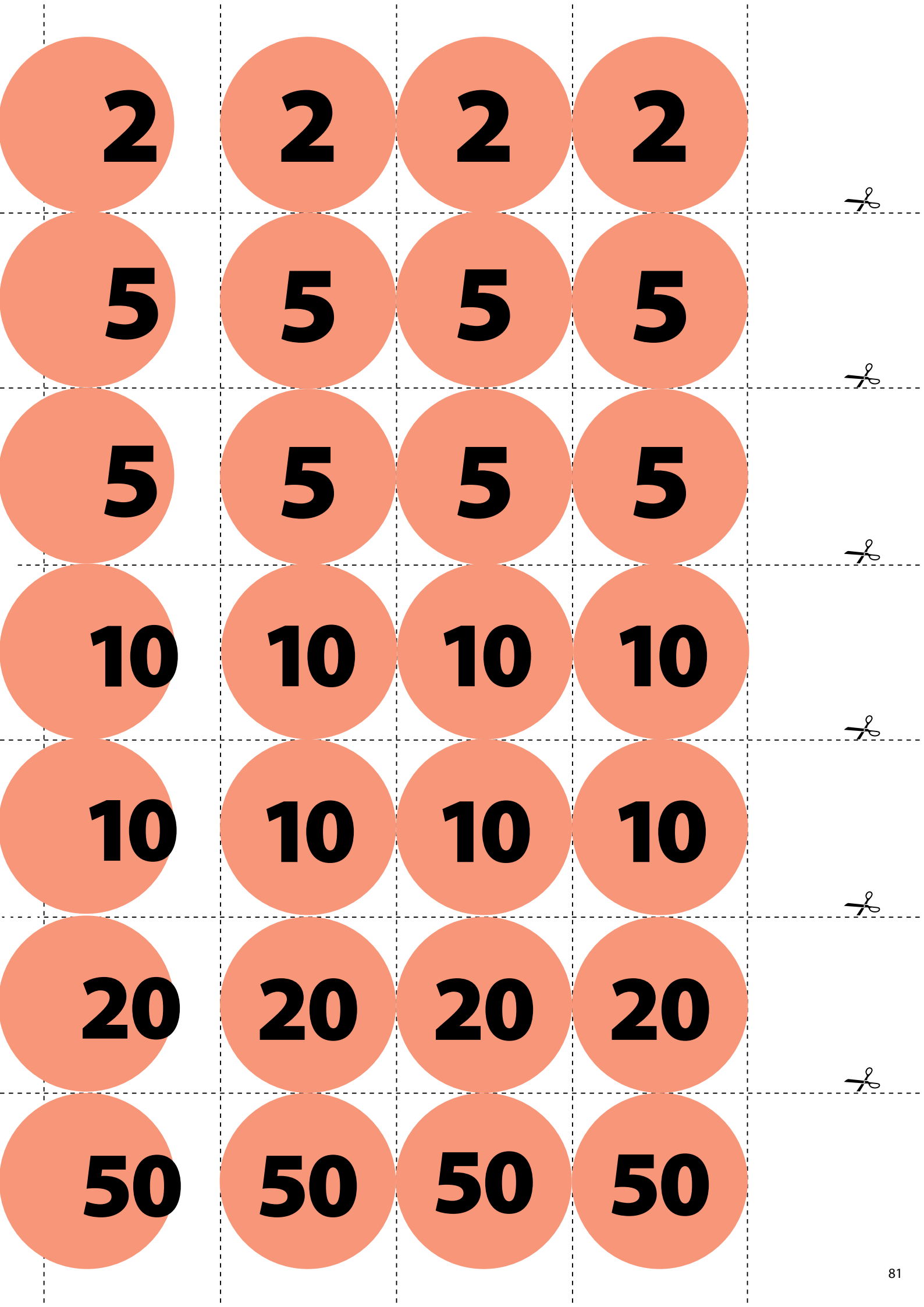
Вноска по кредита

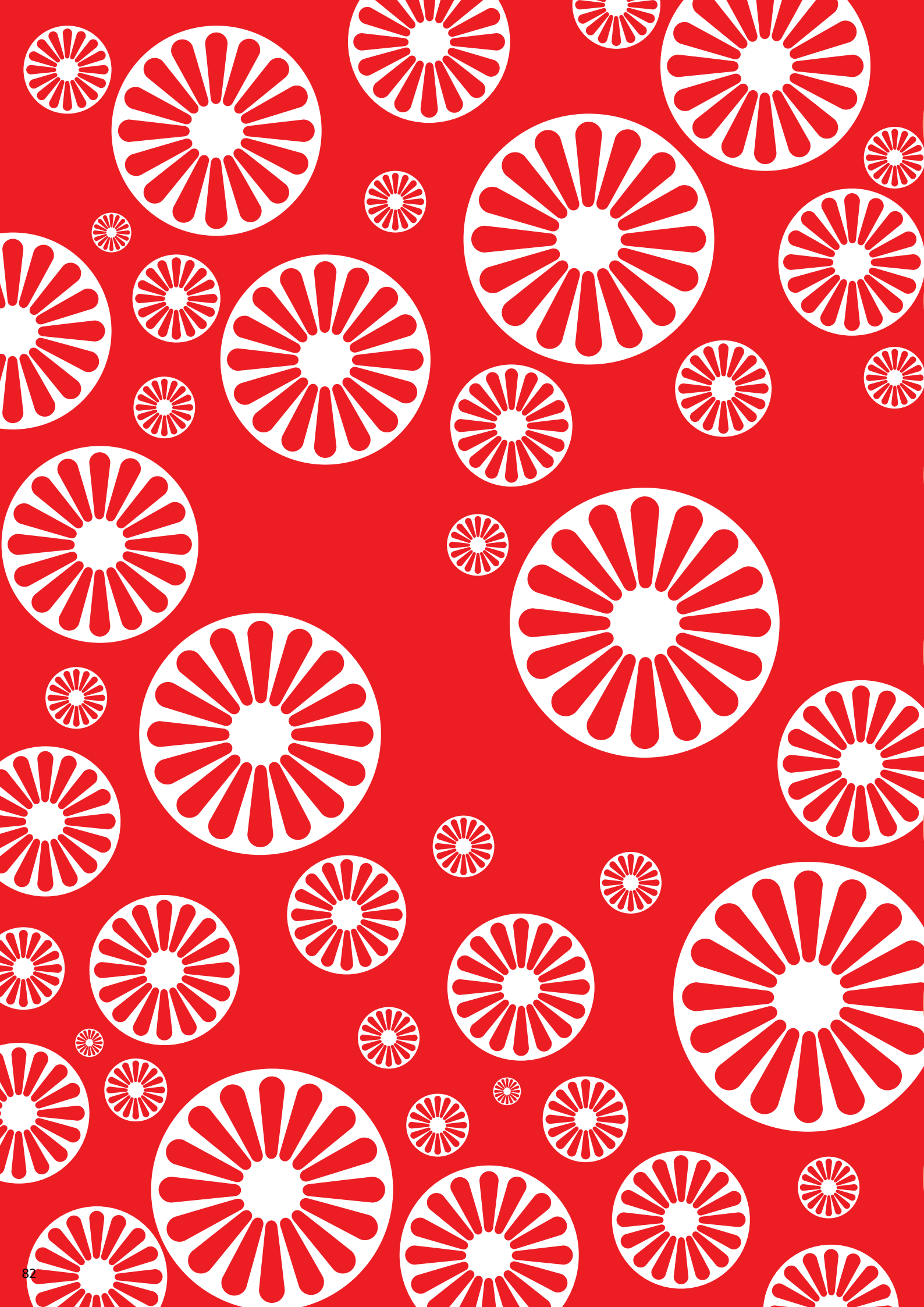
Добавете приходи

Добавете приходи

50

50

50

50

100

100

100

100

100

100

100

100

200

200

200

200

200

200

200

200

500

500

500

500

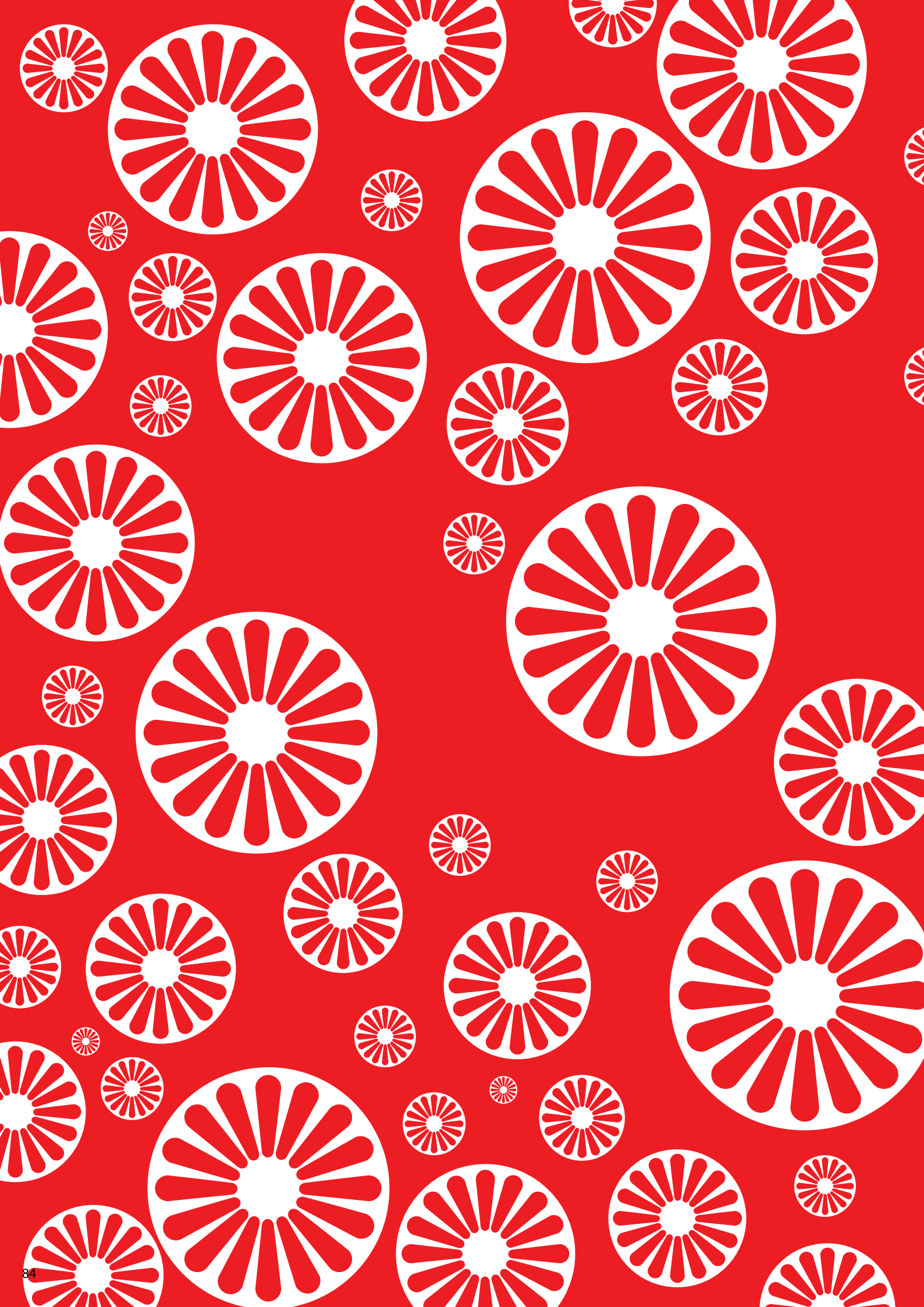

500

500

500

500

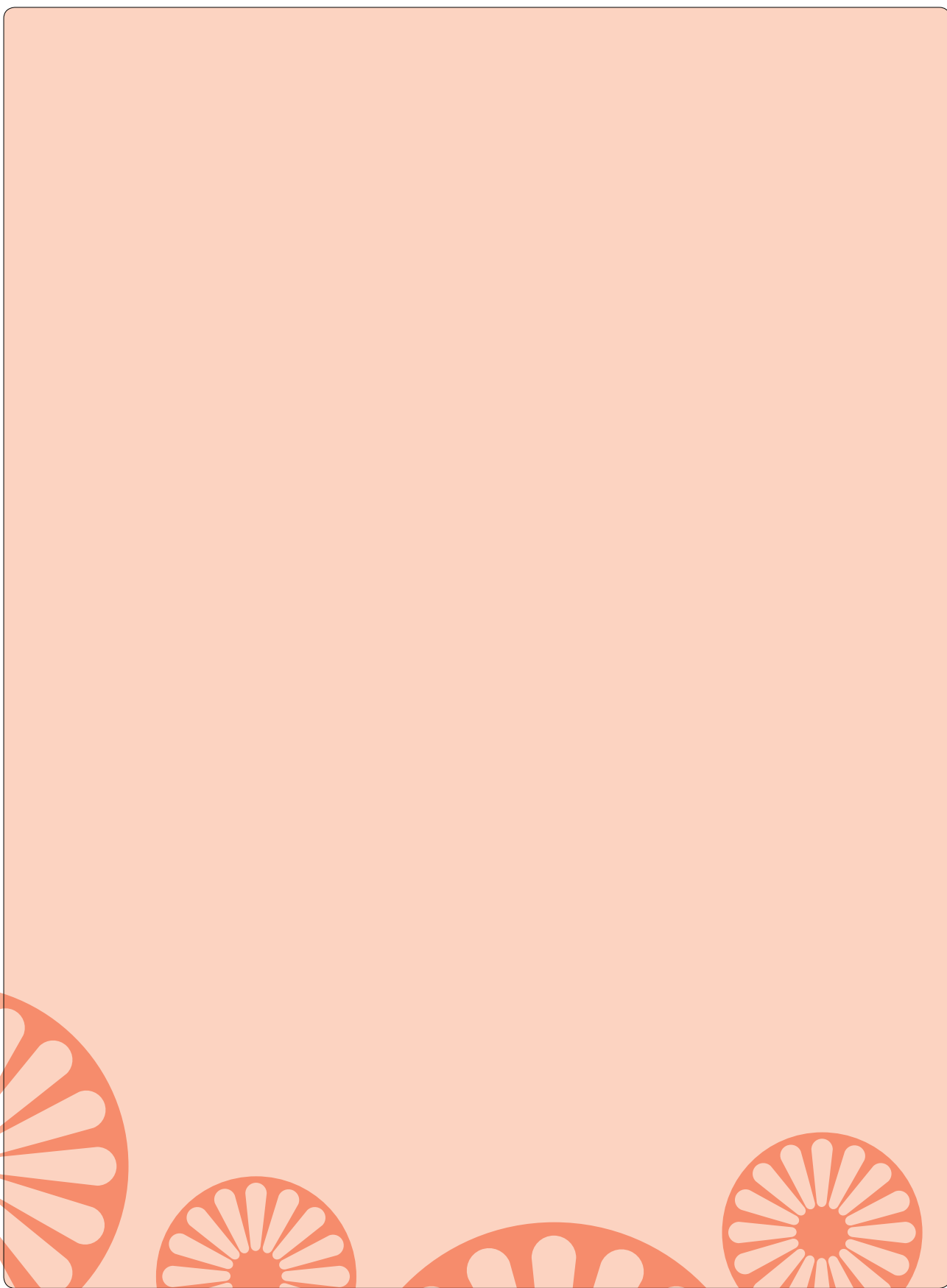

Преизчислете вашите разходи като имате предвид месечните вноски по кредита (упражнение 3В, модул 3), и целия доход на семейството (упражнение 1А, модул 1).

Общ семеен доход:	
Видове разходи:	Сума:
Свързани с поддръжката на дома (ипотека, наем, вноски по заем и други + ток, парно, вода, телефон, интернет, комунални услуги и т.н.)	
Месечни сметки: - ток - отопление - телефон - интернет.....	
Разходи свързани с отглеждане на детето/ децата (храна, училище, дрехи и др.)	
Редовно пазаруване: -Разходи за храна -Хигиенни материали / Козметика	
Транспортни разходи (карта за градски транспорт/ билети). При наличие на кола- всички разходи свързани с поддръжка на колата: бензин, ремонти, застраховка на колата, винетка и т.н.)	
Дрехи	
Медицински разходи (вкл. за здравни осигуровки)	
Забавления, почивки	
... (при нужда добавете допълнителни редове) Обща сума:	

	сума
Размер на кредита	
Размер на месечната вноска	

Време за работа: 90 мин.

КРАТЪК РЕЧНИК

заем – сума пари, която се очаква да бъде платена с лихва.

Ипотека - специален заем обезпечен с имущество на кредитополучателя.¹

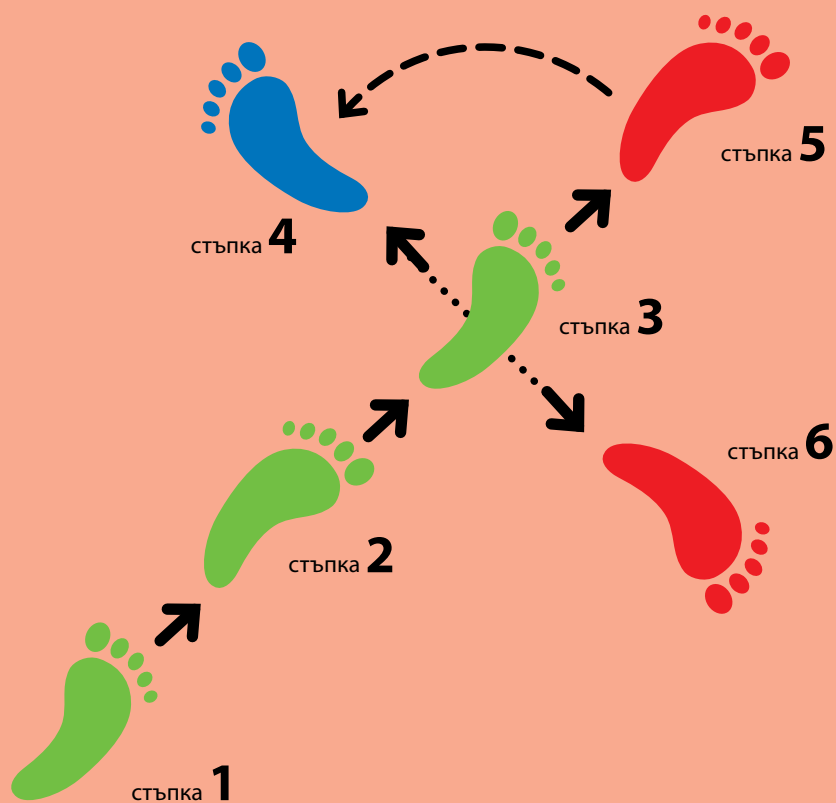
лихва- такса, която плащаш, като компенсация за това че използваш чужди пари²

кредитна карта –карта издадена от финансова институция, която позволява на картодържателя да заема пари и да ползва отстъпки³

1 <http://en.wiktionary.org/wiki/mortgage>

2 <http://www.businessdictionary.com/definition/interest.html#ixzz3ZSUftDTT>

3 <http://www.investopedia.com/terms/c/creditcard.asp#ixzz3ZSUtBcLd>

МОДУЛ 4

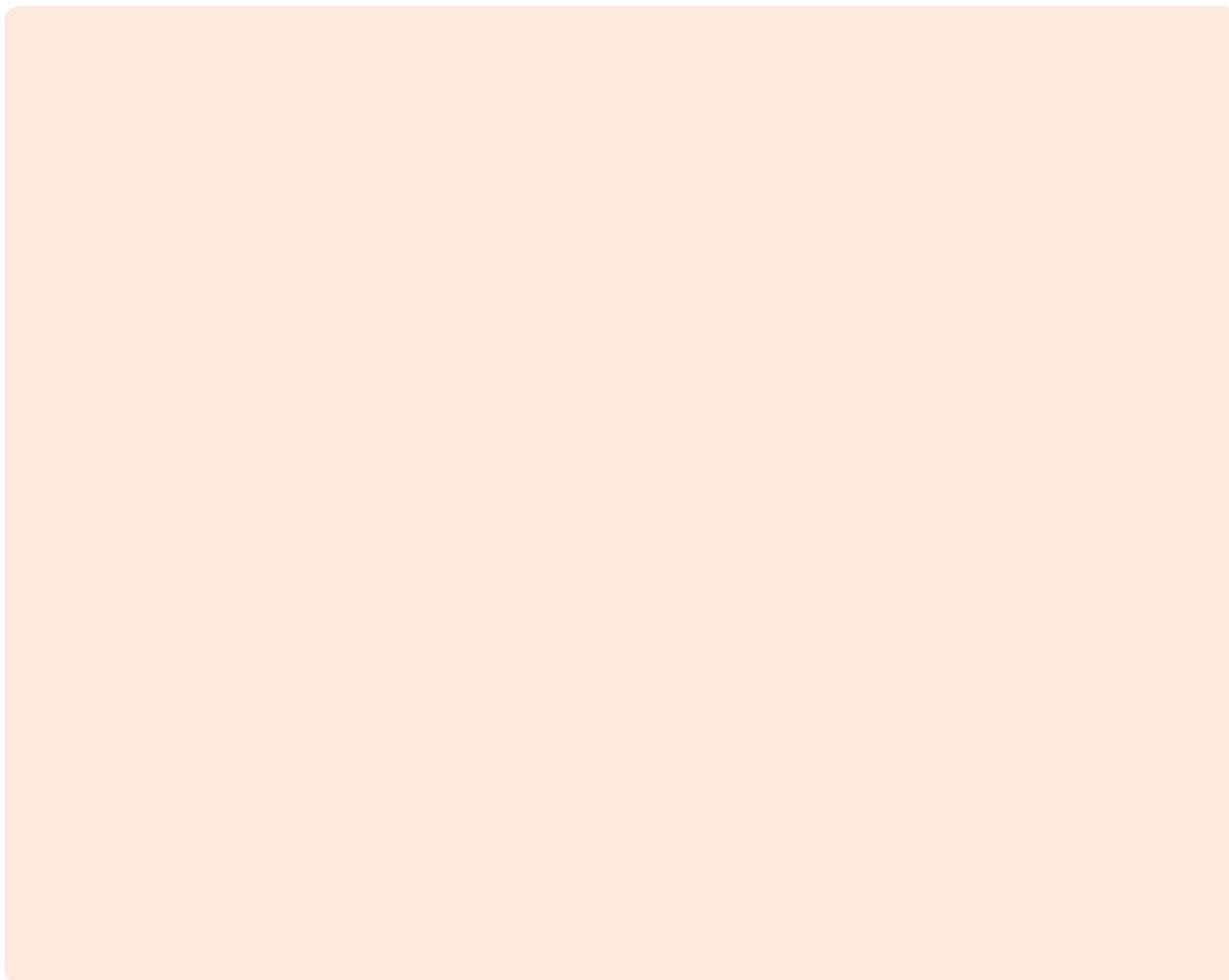
6 • Как да увеличи дохода си?

УПРАЖНЕНИЕ 4А. РЕГИСТРАЦИЯ В САЙТ ЗА РАБОТА

Цел : Да се науча как да търся работа в интернет.

Имате 55 минути

УПРАЖНЕНИЕ 4В. ПОДГОТВЯНЕ НА АВТОБИОГРАФИЯ

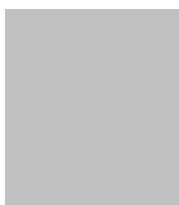
Цел: Да ми помогне да подготвя автобиографията си

Автобиография

ЛИЧНА ИНФОРМАЦИЯ

Собствено име, Презиме, Фамилия

[Всички полета не са задължителни. Премахнете всяко празно поле.]

Държава, град, пощенски код, улица/квартал, номер, вход

Телефон Мобилен телефон

E-mail

Уеб-сайт

Социална мрежа/чат Потребителско име

Пол Въведете пол | Дата на раждане дд/мм/гггг | Националност Въведете националност/и

ПОЗИЦИЯ, ЗА КОЯТО СЕ
КАНДИДАТСТВА
ПРОФИЛ
ПРЕДПОЧИТАНА ДЛЪЖНОСТ
ОБУЧЕНИЕ, ЗА КОЕТО СЕ
КАНДИДАТСТВА

Посочете позиция, за която кандидатствате / длъжност /
предпочитана работа / етап на обучение (премахнете излишните
полета от лявата колонка)

ТРУДОВ СТАЖ

[Добавете отделен параграф за всяка длъжност, която сте заемали, като започнете с последната.]

Въведете дати (от - до)

Въведете заемана длъжност или позиция

Въведете името и местоположението на работодателя (ако е приложимо - пълен адрес и уеб-сайт)

Въведете основни дейности и отговорности

Вид на дейността или сферата на работа Въведете вида на дейността или сферата на работа

ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ

[Добавете отделен параграф за всеки курс на обучение, който сте завършили, като започнете с последния.]

Въведете дати (от - до)

Въведете придобита квалификация

Въведете ниво от
ЕКР, ако е
приложимо

Въведете име на образователната или обучителната институция и нейното местоположение (ако е приложимо - държава)

Въведете списък с основните предмети или придобити професионални умения

ЛИЧНИ УМЕНИЯ

[Премахнете всички празни полета.]

Майчин език

Въведете майчин език

Други езици

	РАЗБИРАНЕ		ГОВОРЕНЕ		ПИСАНЕ
	Слушане	Четене	Участие в разговор	Самостоятелно устно изложение	
Въведете език	Въведете ниво	Въведете ниво	Въведете ниво	Въведете ниво	Въведете ниво
Въведете име на езиковия сертификат и ниво, ако е приложимо.					
Въведете език	Въведете ниво	Въведете ниво	Въведете ниво	Въведете ниво	Въведете ниво
Въведете име на езиковия сертификат и ниво, ако е приложимо.					

Ниво: A1/A2: Основно ниво на владеење - B1/B2: Самостоятелно ниво на владеење - C1/C2 Свободно ниво на владеење
Обща европейска езикова рамка

Комуникационни умения

Опишете Вашите комуникационни умения. Посочете в какъв контекст за придобити, напр.:

добри комуникационни умения, придобити по време на работата ми като мениджър продажби

Организационни / управленски умения

Опишете Вашите организационни умения. Посочете в какъв контекст за придобити, напр.:
▪ лидерство (в момента съм отговорен/на за екип от 10 души)

Професионални компетенции

Опишете Вашите професионални умения, които не са описани по-горе. Посочете в какъв контекст за придобити, напр.:
▪ добра работа в процеси по контролиране на качеството (в момента съм отговорен/на за качество на одита)

Дигитални компетенции

Опишете Вашите компютърни умения. Посочете в какъв контекст за придобити, напр.:
▪ добра работа с инструментите на Microsoft Office™

Други умения

Опишете всички други ваши умения, които не са посочени по-горе. Посочете в какъв контекст за придобити, напр.:
▪ дърводелство

Свидетелство за управление на МПС

Въведете категория, напр.:
▪ В

ДОПЪЛНИТЕЛНА
ИНФОРМАЦИЯ

Публикации
Презентации
Проекти
Конференции
Семинари
Отличия и награди
Членства
Връзки

Опишете приложими публикации, презентации, проекти, конференции, семинари, отличия и награди, членства, връзки. Премахнете неприложимите полета в лявата колона.

Пример за публикация:

▪ Как да напишем успешно CV, Ню Асоушийтид Пъблишърс, Лондон, 2002.

Пример за проект:

▪ Нова обществена библиотека. Главен архитект, отговорен за дизайна, конструкцията, организиране на търгове и строителен контрол (2008-2012).

ПРИЛОЖЕНИЯ

Въведете списък на приложенията към Вашата автобиография. Например:

- копия на дипломи и сертификати;
- препоръки от работодатели;
- публикации и изследвания.

Имате 55 минути

УПРАЖНЕНИЕ 4С. **ЗАЩО ДА РАБОТЯ ЗА СЕБЕ СИ?**

Цел : Да се замисля за възможностите, които ми се предлагат, когато работя за себе си.

Причини да избира да работя за себе си

финансови

НЕФИНАНСОВИ

Имате 35 минути

УПРАЖНЕНИЕ 4D. ДИСКРИМИНАЦИЯ НА ПАЗАРА ТРУДА

Цел: Да ми помогне да разбера какво означава дискриминация на пазара на труда?

Ситуация А:

Двама кандидати кандидатстват за една и съща работа. От техните автобиографии става ясно, че кандидат Х, който е жена от ромски произход, е завършил гимназия, но няма предишен опит в областта. Кандидат У е от български произход, мъж с бакалавърска степен и 5 години стаж в областта. Кандидат У получава работата.

Ситуация В:

Двама кандидати кандидатстват за една и съща работа. От техните автобиографии става ясно, че и двамата имат еднакво образование и професионален опит. Всъщност единствената разлика между тях е техния етнически произход и пол. Кандидат Х е жена от ромски произход, докато кандидат У е мъж от български произход. Кандидат У получава работата.

Имате 20 минути

УПРАЖНЕНИЕ 4Е. КАКВА Е МОЯТА БИЗНЕС ИДЕЯ И МОГА ЛИ ИЗКАРАМ ПАРИ ОТ НЕЯ?

Цел: Да ми помогне да разработя своята бизнес идея и да ме ориентира тя може ли да ми донесе печалба.

Продукти/услуги –Какъв продукт или услуга ще предлагам?

Клиенти –кой е мой типичен клиент?

Конкуренция – има ли някой друг на пазара, който предлага този продукт, услуга? С какво мойт продукт/услуга е по-добър от тези, които вече се предлагат на пазара?

Доставка – от къде ще купя продуктите, от които се нуждая?

Цена , разпространение, промоция – как ще определя продажбената цена?

Място на дейността – нуждая ли се от място, където да работя?

Оборудване – какво оборудване ми е необходимо?

Финанси – От каква сума се нуждая, за да започна бизнеса? От къде ще взема тези пари- собствени, семейство, приятели, банка, държавна помощ.

Човешки ресурси – само аз ли ще работя за този бизнес?

Имате 45 минути
Имате 20 минути

УПРАЖНЕНИЕ 4F. МОГА ЛИ ДА ПОЛУЧА ПОМОЩ, ЗА ДА ЗАПОЧНА БИЗНЕС?

Цел : Да ми даде идеи откъде мога да получа помощ когато започвам собствен бизнес

Имате 20 минути

УПРАЖНЕНИЕ 4G. КАК ДА РЕГИСТРИРАМЕ БИЗНЕС

Цел : Да ми даде информация как да регистрирам бизнеса си.

ЕТ

ООД

Регистрация по ДДС

Може да е извън системата на ДДС.

Регистрирани по ДДС

Степен на лична отговорност

Отговаря с цялото си имущество

Собственикът не отговаря със собствеността си за задълженията на фирмата

Процесът на регистрация: стъпка по стъпка

Имате 40 минути

УПРАЖНЕНИЕ 4Н. ЕДНА ИСТОРИЯ НА УСПЕХ

Цел: Да ми даде идеи откъде мога да получа финансова помощ когато започвам собствен бизнес.

Имате 30 минути

КРАТЪК РЕЧНИК

Самонает – ситуация, в която човек работи за себе си, а не за друг работодател, който му плаща заплата или надница¹.

Наемен работни – да работиш за някой, който ти.²

предприемач – човек, който организира и управлява фирма, предприятие, по-специално бизнес, обикновено със значителна степен на инициатива и риск.³

1 <http://www.investopedia.com/terms/s/self-employed.asp#ixzz3ZSfCs2Mb>

2 <http://www.thefreedictionary.com/employed>

3 <http://dictionary.reference.com/browse/entrepreneur>

ИЗТОЧНИЦИ:

1. Business dictionary (2015), „Лихва“. Определение на английски от: <http://www.businessdictionary.com/definition/interest.html#ixzz3ZSUftDTT>. видяно: 5 май 2015
2. Dictionary.com (2015), „Предприемач“. Определение на английски от: *Collins English Dictionary - Complete & Unabridged 10th Edition*. Източник от HarperCollins Publishers. <http://dictionary.reference.com/browse/entrepreneur>. видяно: 5 май 2015.
3. Investopedia (2015), „Бюджет“. Определение на английски от: www.investopedia.com. видяно: 5 май 2015.
4. Investopedia (2015), „Доход“. Определение на английски от: www.investopedia.com. видяно: 5 май 2015.
5. Investopedia (2015), „Кредитна карта“. Определение на английски от: <http://www.investopedia.com/terms/c/creditcard.asp#ixzz3ZSUtBcLd>. видяно: 5 май 2015.
6. Investopedia (2015) „Самонает“. Определение на английски от: <http://www.investopedia.com/terms/s/self-employed.asp#ixzz3ZSfCs2Mb>. видяно: 5 май 2015.
7. Nadácia Slovenskej sporiteľne (2012) Банково обучение, източник: <http://www.nadaciaslp.sk/cvicna-banka/skolenie/bankovce>
8. Национални европас центрове (2015), източник: <http://europass.cedefop.europa.eu/bg/about/national-europass-centres>; видяно: 5 май 2015.
9. Olivia Mellan (2011), „Психология на парите“- тест, източник на английски: <http://www.nebraskafinancialeducation.org/wp-content/uploads/2011/09/money-personality-quiz.pdf>.
10. The free dictionary (2015) „Нает“. Определение на английски от: <http://www.thefreedictionary.com/employed>. видяно: 5 май 2015
11. Wiktionary (2015) „Заем“. Определение на английски от: <https://en.wiktionary.org/wiki/loan>. видяно: 5 май 2015
12. Wiktionary (2015) „Ипотека“. Определение на английски от: <https://en.wiktionary.org/wiki/mortgage>. видяно: 5 май 2015
13. Yahoo dictionary (2015) „Инвестиране“. Определение на английски от: www.dictionary.search.yahoo.com. видяно: 5 май 2015
14. Yahoo dictionary (2015) „Спестявания“. Определение на английски от: www.dictionary.search.yahoo.com. видяно: 5 май 2015

RAZVOJNO
IZOBRAŽEVALNI
CENTER NOVO MESTO

UNIVERSITY OF PIRAEUS
RESEARCH CENTER

ΤΕΧΝΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ
Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης

За проекта FINALLY

Мотивацията за партньорството по този проект се основава на опита на партньорите със специфична целева група от ромската популация и идентифицираната необходимост от допълнително и специфично обучение, което да подпомогне ромската общност да направи скок към по-стабилен и икономически независим начин на живот. Ромите са най-голямото етническо малцинство в Европа, но въпреки това тяхната ситуация се характеризира с дискриминация, социална и икономическа изолация. Това се определя от условията на бедност, в които живеят, високите нива на неграмотност, ниски познания за управление на средства и извършване на плащания, невъзможността да намерят достоверна информация в по тези теми и да планират дългосрочно по време на икономическа криза. Поради тези причини ромите трябва да се справят дори с по-големи рискове от бедност и безработица в сравнение с останалите групи. Това ясно поставя необходимостта от обучение по финансова грамотност, което да отговаря на специфичните потребности на тази общност.

Основната цел на проекта е да повиши нивото на финансова грамотност на ромите и да ги информира за различни финансови услуги. Първо, като представи унифицирана методология, разработена на базата на изследване потребностите на ромите в тази област, което беше проведено във всички страни участници в проекта. За тази цел проведохме интервюта с представители на общността и две фокус групи с професионалисти, работещи с ромска общност и ромски лидери. В допълнение беше проучена литература, за да се запознаем как най-образованите роми успешно управляват техните семейни финанси. Въз основа на това изследване, ние разработихме образователна програма за ефективно управление на семейните финанси, формиране на поведение на информиран потребител, умения за спестяване и разумно пазаруване. Програмата съдържа образователни и обучителни материали, съобразени с нуждите на ромската общност и фокусирани върху изграждането на практически умения за подобряване на качеството на живот. Програмата и материалите към нея бяха тествани чрез пилотни обучения и бяха подобрени и публикувани на езиците на държавите, които участват в проекта.